

1964

Universul Literar

Anul XLVI Nr. 28

6 Iulie 1930

5 Lei

AVRAM IANCU

C t i t o r i i

AVRAM IANCU

de GABRIEL DRĂGAN

Din generația luptătorilor dela 1848, Avram Iancu prin *ideologia, sufletul și faptele sale, prin atitudinea, cu care lua act în fața problemelor, ce frământau spiritul națiunii române* — din gazetele vremuri, și mai ales prin *culoarea cu totul originală a vieții sale cu desnodământul ei tragic*, se ridică în istoria neamului nostru ca un erou de epopee.

Ideologia lui Avram Iancu nu se află desfășurată în vre-o activitate de gazetă cum obișnuiau și obișnuiesc încă să se afirme — unii cărturari — gazetari, îndrumători ai opiniei publice, și nici scrisă în tratate speciale, care ar fi purtat de bună seamă caracterul teoriilor abstracte și nu realitatea marilor avalanșe de fapte istorice, pe care le-am avut. De aceea *ideologia* lui isvorăște din conștiința superioară cu care era înăscut, iluminat în această conștiință de o cultură bogată și temeinic pătrunsă, în care desigur bătea pulsul scrierilor lui *Șincai* și *Maior*, cu înflăcăratele lor descoperiri despre originea Românilor și peste care pluteau ideile revoluționare ale timpului său, idei, care veniau cu vânturile din Apusul Europei, dela popoarele de pe coastele Atlanticului.

Dreptul de existență fizică și spirituală în toate formele de legalitate și de afirmare omenească în principiul continuității și unității de rasă, era cel dintâin gând, cu care Avram Iancu se cugeta la soarta poporului român.

Ardealul și România din leagănul lui, timp de aproape o mie de ani, sub jugul stăpânirii feudale maghiare nu cunoșteau decât umilința, suferința și dispreț. Ba mai mult, România, iobagii români în genere, erau niște ființe, care — după considerațiile nemesilor și magnaților a tot stăpânitorii, — nu trebuiau să aibă chip și asemănare cu ceilalți oameni, și deci nu puteau fi puși alături de celelalte ființe omenești, conlocuitoare în Statul lor Răscoală din 1784 a țărânului Horia ajutat de ceilalți doi: Cloșca și Crișan ananțase prelușii acestui uragan vulcanic, pe care avea să-l deslănțue Craiul Munților, cu celele lui de Moți neînvinși, sături de împilări și nedreptăți.

Acțiunea lui Iancu însă, potrivit cu generația lui pregătită, cu împrejurările vremii cu idei mai înaintate, cu voința lui hotărâtă, cu care înpunea sugestii tuturor, trecu dela caracterul local al răzvrătirii Horia, la concepțiile unor mișcări de mase populare cu desfășurări largi, cu revindicări de drepturi depline, având ca obiective precise: înfrângerea trufiei maghiare și credința că împăratul va aprecia și va răsplăti jertfele poporului român, care nu l-a înșelat niciodată.

În linii generale ideologia lui Avram Iancu era aceeași ideologie, pe care o întâlneam la mai toți intelectualii ardeleni de atunci. Crezul evanghelic îl formulase

Simion Bărnuțiu, teoreticianul mișcării dela Blaj și apostolul cunoscutului discurs dela adunarea din Câmpul Libertății, dela 3.15 Mai 1948. Un lucru însă îl

deosebia pe Iancu, pe de-a întregul de Bărnuțiu: caldă înțelegere, puterea de convingere și apropierea prietărilor graiului său simplu și firesc de sufletului țărânului român, ceea ce a determinat o trecere la acțiune fără șovăeli. Discursul lui Bărnuțiu, care trata ideile într-o formă savantă cu termeni tehnici din lumea abstractă a speculațiilor filosofice, era departe de a fi înțeles de gloatele simple și fără pregătiri intelectuale. „În ziua aceea frumoasă un lucru însă lipsea pe câmpul Blajului... limba! Inteligenții, frații și fiii miilor de Români adunați de pe tribunele Câmpului Libertății, nu vorbeau românește și avântul învictor al acelei zile mărețe purta de-asupra capetelor o babilonie de cuvinte stropite smulse din latinește, pe care bietii români nu le înțelegeau nici decum deși le primiau ca semne de mântuire zicând: o fi... dar... așa o fi...” (Alec Russo: *Cugetări și Amintiri* pag. 17). Dela această adunare rolul lui Iancu începea a concentra privirile și simpatia mulțimii: „Moldovenii zic că predicile politice de pe câmpul Blajului s'au ținut într-o limbă necunoscută celor patruzeci de mii de români și că acea adunare fără Iancu, fără Buteanu și fără alți feciori asemenea, ce nu vorbeau după gramaticile și lexicoanele Blajului, ar fi fost o mare mistificație...” (Alec Russo: *Scrieri*, București 1908, p. 80).

Iancu știa să dea expresia cuvenită gândurilor cărturarilor din comitetul național, atunci când ele cereau să fie tălmăcite poporului.

Sufletul lui Avram Iancu, alături de faptele lui, constituie poate cea mai rodnică și mai bogată grădină a personalității sale. În adâncurile acestui suflet se oglindeau toate năzuințele Neamului românesc și toate suferințele lui de vacuri. Trecut prin purgatorul trecutului era născut mai altfel decât ceilalți, purificat și limpede, și de aceea nu dorea nației sale și oamenilor în genere, decât un iraiu mai omenească. Viața lui Iancu chiar în momentele cele mai critice ale revoluției e plină de fapte cu totul neașteptate, pornite parcă din adâncul înțeles al preceptelor biblice, din inima unui nou Isus, îndurerat și totuși blajin, bun și zâmbitor. „În timpul revoluției în drumul său spre Alba-Iulia, Iancu trecu în fruntea Moșilor săi prin comuna Șard, tocmai în ziua când Românii de acolo desarmau, ba chiar măcelăreau pe Unguri. El se reculese împreună cu trupele sale, ordonând un popas de câteva ore, în timp ce se presintă la dânsul o femeie, al cărei bărbat în ucis de Români. Femeia care în curând avea să nască, bazându-se pe relațiile de prietenie dintre bărbatul ei și acesta, îl rugă să primească a fi nașul băiatului, sperând că pe calca aceasta va scăpa dela moarte. Iancu se învoi îndată și acela „de groaza căruia tremura întreg Ardealul” îi boteză copilul, scâpând întreaga familie a celui ucis de furia poporului înarmat. Alte familii fruntașe din acea comună se refu-

giară sub scutul trupelor sale la Alba-Iulia”. (Nicolae Buta: *Avram Iancu și epoca sa*, Cluj, 1924 p. 54).

E cunoscută acțiunea deputatului român maghiarizat, Dragoș, care îndemna pe români, trimis fiind de unguri, să depună armele, să înceteze revoluția. În timpul pertractărilor cu el căzură surprinși de venirea lui Hatvany, în Abrud tribunii Buteanu și Dobra, schingiuiți și omorâți de Unguri în cele mai groaznice chinuri.

Dar Iancu cu toate că era să cadă prins și el și-ar fi avut aceeaș soartă, la moartea renegatului Dragoș, plânse. „După alungarea dușmanului (Hatvany) Românii intrară din nou în Abrud și în aceeaș zi avu loc între cele mai tragice împrejurări, moartea deputatului Dragoș. Aceasta întâmplare pricinui lui Iancu o profundă durere. Ea smulse din pieptul acestuia urinătoarele cuvinte, pe care le reproducem fără nici un comentariu: „Văfi luptat cu onoare așa de brav, încât îmi vine să vă sărut pe toți; dar că ați omorât pe Dragoș mi-ați omorât sufletul”. (Op. c. p. 65).

Așa a fost sufletul Iancului, Craiul Munților. Faptele lui, în activitatea războinică au în ele imperativul vremii ce sosise. O descătușare de lanțurile robiei era credința mântuitoare.

Dați prin alte mijloace, pe cale mai pașnică nu se putea ajunge la o înțelegere, nu mai rămânea, decât prin forțele armate, smulgea dreptul dela asupritori, fapt care, era cea mai elocventă dovadă a generațiilor de luptători dela jumătatea secolului al XIX-lea.

Atitudinea, cu care Iancu, lua act în fața problemelor, ce stăpâna preocupările Românilor, constituie caracteristica eroului genial.

„Pe Câmpia Libertății din la 1848 între tinerii, care formau garda de onoare a comitetului național, se ridica unul de-o frumuseță clasică, îmbrăcat în costum de muntean, cu șerpar și pistoale la brâu...”

„Hotărârile adunării fură aprobate de mulțime, când Ungurii începură a pușca dinspre Mănerade. Iancu scoțând un pistol de după brâu și descărcându-l strigă: „Intre noi și Unguri, numai acesta va decide!” Mulțimea adunată simți instintiv că... „acesta e croul pe care-l aștepta de atâta vreme...” (Dr. Iacob Radu: *Anuarul XIII al liceului „Avram Iancu” din Brad*, pe anul școlar 1920—1921, pp. 19—21).

Avram Iancu, născut și crescut în configurația stâncilor de bazalt, care prin măreția lor sfidează eternitatea și adăpat în copilărie cu visurile limpezi ca apele izvoarelor ce susură'n jgheaburi, trebuia să împrumute în temperamentul său, structura elementelor naturii. Munții Apuseni sunt conștienți cu frumuseți grandioase și contrastante, ceea ce le dă o înfățișare misterioasă. Temperamentul lui Iancu răstrânge în bună parte expresia volitională a elementelor de configurație geografică socială, și aceste constatări sunt

unanim recunoscute. Deaceia îl vom vedea pe Iancu meditator hotărât, întreprinzător, activ și capabil de enunțarea rezoluțiilor, în diferitele chestiuni însemnate, la care a fost chemat să ia parte, prin termeni de propozițiuni scurte dar cuprinzătoare. În timpul unei ședințe cu discuțiuni interminabile la Sibiu, a comitetului Național, Iancu, cu tot respectul ce-l avea pentru cei mai în vârstă decât el, le tăie vorba: „Domnilor vorbiți înainte, eu plec în munți și fac revoluție”. Sau cuvântarea către soldații săi, dela dealul Fecacului, din apropierea Clujului, care se încheia atât de românește: „Gata măi? Pușina vorbă a lui Iancu, atunci când alții găseau prilej de oratorie, ne aminteste laconismul vechilor greci.

După terminarea acțiunii revoluționare, întreg poporul român cu intelectualii conducători și membrii comitetului național se așteptă dela împărat la răsplată, pe care se cuvenea să le-o dea, la dreptate strigătoare la cer, și care după atâtea veacuri nu mai putea să întârzie. De aceea la îndemnul lui Șaguna, și după propuneri la început puțin convișgătoare Avram Iancu, Laurian, Balint, Maior și Popescu formară o delegațiune și la sfârșitul lui Februarie 1850 ajung la Viena. Aici Avram Iancu însoțit de Laurian, Balint și Maior, la 8 Martie 1850, se înfățișară în persoană împăratului, să-i aducă la cunoștință, în urma evenimentelor, a căror amintire era încă proaspătă, dorințele națiunii, pe care o reprezentau. Împăratul îi primi bine, le mulțumi pentru credința cu care și-au făcut datoria, și le promise — eterna promisiune a curții imperiale — că va lua în seamă cererile Românilor și că „dreptele lor cereri se vor împlini”.

Dar împăratul în numele căruia, Românii ardeleni bătuseă pe răsculații unguri împotriva Vieni, și apăsaseră cu brațele lor supremația Habsburgilor, nu-și ținu promisiunea. Acordă doar o decorație: *ordinelul Francis Iosefin*, eroului dela Câmpeni, fiul Moșilor, care eucerise în vârtejul atâtor lupte cu sabia în mână *drepturi pentru nația sa și nu decorații personale*. Iancu dintr'un superior bun simț, refuză decorația ca pe-o jignire, cum de altfel refuză și ordinele conferite de Ruși.

După doi ani, în 1852 „împăratul onoră cu vizita sa districtul minelor” din Munții Apuseni. Voia să vadă și el ținutul acesta cu stânci sfidătoare și oameni vânoși cu energii de oțel. Populația la vestea venirii acestui oaspe înalt părea însuflețită de noui speranțe. Se făcură din partea oficialității pregătiri mari. Dar la serbările pentru întâmpinarea împăratului împotriva tuturor stăruințelor de pretutindeni, Iancu refuză să ia parte. „Toate stăruințele prietenești de-atunci, cu tot mirajul unor avantajii politice pe seama lor săi, nu l-au putut îndupleca să apasă înaintea domnitorului. Vizita plâpândului Habsburg s'a desfășurat într'o atmosferă de amărăciune și jolii. Foștii lăncieri, lipsiți de comandantul lor, se uitau cu princenile înernunțate la acest convoiu îndorit. În fața casei cu șindriile dela Vidra nu aștepta decât tatăl eroului, întinzând un pahar de vin oaspeului cu un gest de politeță patriahală. Avram Iancu pregătise acest gest de mușcătoare ironie și se afindase în codru ca un vultur cu aripetele sdrobite aruncând prietenilor săi sentința lapidară ca un dicton biblic:

— „Toate sunt în zadar, un nebun și cu mincinos nu se pot înțelege.”

Se mai nimeri că tot în acel an, din cauza unor neînțelegeri la impuneri fonciare,

Moșii se împotrivară și amenințară cu răscoala, pentru care fapt Iancu fără să aibă vre-un amestec fu băgat în închisoare la Alba-Iulia, unde fu brutalizat de imbecilul Hohn, *pus în lanțuri și palmuit în fața*, fața lui Avram Iancu, învingătorul lui Hatvany, Kemény, și Văsvári!

În urma acestor înămplări, și prăbușiri morale se surpră din temelie în lumea lui interioară și Iancu se simți despersionalizat: „Eu nu mai sunt Iancu, eu sunt umbra lui Iancu”, zicea adesea. De acum timp de douăzeci de ani va trăi cel mai sfâșietor desnoclământ de tragedie. Pur-tând melancolia idealului apus, jalea unui neam întreg cu aspirații neimplinite, umbra rătăcitor pe creșete de culmi, pe unde alădată, sub umbratul unui fag, în jurul unui foc, își împărtășise visurile cu înțelegerea caldă a lui Nicolae Bălcescu. Trecea peste guri de văi, pe la stâni și-l întâmpinau bucurorii de oaspe, ca pe-un frate, câinii și cioabunii... Și pleca și se pierdea pe cărării de codru și scoția dela brâu fluierul, și se îngăna în doine cu păsările, apele, vânturile și freamătul de codru, care parcă dădău amintire de demult îi aducea pe frunze refrenuri din zile glorioase:

Ăstăzi cu bucurie
Românilor veniți,
Pe Iancu în câmpie
Cu toții să-l însoțiți...

Într'o zi pribeagul a umrit. Dar moartea i-a fost o părere. Iancu trăcșe și va trăi întodeauna: se desface ca o umbră din elementele naturii, cu care este gemăn, zămbitor la raza visului împlinit, și ne plânge în suflet povestea lui, cea mai frumoasă legendă din istoria neamului nostru.

GABRIEL DRAGAN

NOTE BIOGRAFICE

Avram Iancu s'a născut la Vidra în 1824. A făcut studii la Zlatna și la Cluj. De aici în 1845 trecu la Tg.-Mureș.

În Tg.-Mureș din primăvara anului 1848 începe acțiunea activității sale politice. La 3/15 Mai, a aceluiaș an luă parte la adunarea dela Blaj, la care printre alții se aflau din Principate: Alecsandri, Costache Negri, Lascăr Rosetti, Alecu Russo, Gh. Sion și colonelul Alexandru Ioan Cuza, domnitorul de mai târziu.

Dela Blaj în vara aceluiaș an Iancu trecu în Munții Apuseni, în ținutul său natal, unde organiză poporul și porni revoluția, începând cu dezarmarea Ungurilor. Capitulară în fața forțelor armate ale Românilor orășele: Abrud, Roșia, Offenbaia, Trascău, etc. Singură Zlatna opuse oarecare rezistență, dar încăpățănarea acestui orașel fu fără rezultat, căci plăți scump această acțiune, cu părjolul pe care-l suferi. În mișcarea acestei revoluții Avram Iancu a fost secundat de vestiții tribuni: Buteanu, Balint, Axente, Dobra, Croda, I. Gomboș, Nicolae Corcheș, Alex. Gânda, etc. și de prefectii săi ca: Dionisie Pop Marțian, Ion Brad, Maxim Huilea, etc.

La iarna anilor 1848—1849, după capitularea Aiudului, însemnat centru maghiar la 8 Noiembrie 1848, Avram Iancu participă cu răsculații săi la o cooperare de acțiuni militare cu trupele imperiale. Căzură astfel în mâinile armatelor aliate români și austriaci, Turda și Clujul, cu

toate satele de pe valea Mureșului întâlnite în calea lor.

Dela Cluj, Ungurii fură urmăriți până aproape de Huedin, fără să aibă loc vre-un atac imediat. Între timp Ungurii primese ajutoare dela Budapesta. Iancu dăduse drumul la o mare parte din oamenii săi, plecași de mult dela casele lor, și nu mai avea decât vre-o 1500 de soldați. Din cauza neînțelegerii unor planuri de luptă între căpitanul Ivauovich, un „incăpățânat lipsit de cele mai elementare cunoștințe de strategie militară — trupele aliate sunt bătute la Trăieniș și la Ciucea, după care înfrângeri, Austriacii în frunte cu comandantul lor generalul Vardener și colonelul Loscnau sunt alungați de pretutindeni de Unguri depe teritoriul Ardealului, și găsește refugiu la Râmnicul Vălcii în țara românească.

Iancu se retrase și se blocă în munții lui de granit ca într'o cetate. Ungurii recuceresc Ardealul tot, numai Munții Apuseni cu Moșii și strămtorile lor nu pot cu toate sacrificiile făcute. Avram Iancu înscrie în vara anului 1849, una din cele mai glorioase și mai mișcătoare pagini de eroism din istoria Neamului românesc. Hatvany, comandantul trupelor maghiare, sosi prin surprindere și ocupă Abrudul la 6 Mai, schingiind și omorând. La 8 Mai Iancu îl înconjură în Abrud, tăindu-i toate comunicațiile, pe care le-ar mai fi avut cu Ungurii din afară. Hatvany, cercând să iasă din încercuire prin două atacuri violente, este respins cu pierderi mari. Hatvany reuși să scape din Abrud, numai într'o luptă pe ceață și ploaie, în întunericul nopții. Dar Hatvany se reîntorse cu puteri militare îndoite și după o luptă de 3 zile, este din nou bătut și alungat de armatele lui Iancu.

După înfrângerea lui Hatvany, urmă aceea a baronului Kemény Farkas. Luptele au decurs cu aceleași planuri și poziții de ambele părți. Kemény urmă înlocmai planurile acțiunii generalului Bem și poziția celui dintâi căzut: Hatvany, iar Iancu era cu aceeași tribuni și aceeași moși neînvinși ca stâncile de veacuri și pe aceleași locuri din copilărie, Kemény fu bătut și abia se putu retrage din fața atacurilor Românilor, la 16 Iulie în revărsatul zorilor. Ultimul trimis al Ungurilor fu Paul Vasvari, unul din cei mai înflăcărați tineri ai revoluției maghiare.

În lupta care avu loc la Mărișel și Fântânele la 6 Iulie, căzu cu unitățile sale sdrobite. Luptele au fost decisive: munții rămâneau neînvinși.

După aceste fapte glorioase Iancu se aștepta ca soarta poporului român să fie răsplătită de Împăratul, în numele căruia luptase. Lucrurile însă s'au petrecut altfel. La vizita făcută de delegația națională a Românilor în frunte cu Iancu la Viena, împăratul a promis. Dar după o bucată de vreme Iancu s'a văzut înșelat în speranțele lui. S'a mai întâmplat că în 1852, Moșii să se dea „la răscoale și împotriviri cu prilejul cercetărilor și prejudicierilor asupra cadastrului fonciar; de care fapte, Avram Iancu fu făcut responsabil. Fu închis la Alba-Iulia în aceeași închisoare în care odinioară au stat Horia Cloșea și Crișan. Aici „fu tratat cu brutalitate”, fu chiar lovit în față de supraveghețorul arestului, și „ferecat în lanțuri”.

Muri într'o zi de toamnă la 10 Septembrie 1872 pe-o bancă în Baia de Criș, cu fața în sus, cu ochii spre imensitățile eterne, și fu înmormântat sub gornul străbunului lui Horia dela Tebea.

G. D.

p o e z i e

VICTOR EFTIMIU

CA SĂ TE CÂNT...

*Ca să te cânt,
Am adunat cuvânt lângă cuvânt.*

*Nu le-ai ales,
Nu le-am cules
Și nu le-am mângâiat
Dar s'au chemat,
S'au înmulțit,
S'au adunat...
Ca mieii, unul lângă altul au venit
De pretutindenea, de nicăieri, din infinit
Din tot ce-am vrut să tac, să sper, să țip...*

*Cuvinte multe, fire de nisip
Să spună aurul simțirei mele
Să fie licurici, să pară stele,
Din punctul argintiu de pe alele
Să'ntruchipeze mari cărări lactee.*

*Cuvânt lângă cuvânt am adunat
Și te-am cântat.*

*Dar ce-a rămas din caravana lor ?
Ce far aprins'am trecătorilor ?
Ei nu m'au înțeles — tu nu m'ai priceput
Sânt mut ca'n zilele de la 'nceput...
Nu-i nici un cât în hietele-mi cuvinte!
Cuvintele sânt lespezi de morminte
Subt care dorm iubirile, — cavou
Inchis hermetic, fără vr'un ecou
Și fără vreo fereastră inspre cer.
Zadarnic le deschid, zadarnic le mai cer
Sânt triste, mute, moarte, fără zare
Cu ochii plini de mari pustietăți lunare...
Și-acuma văd cât de'n zadar, ca să te cânt
Am adunat cuvânt lângă cuvânt...*

MI S'A URÂT TRĂIND...

(După SERGHEI ESENIN)

*Mi s'a urît trăind în țara mea.
In alte spații dorul meu m'ar vrea.
O, izbă, — am să te părăsesc, să plec.
Prin lume vagabond și hoț, să trec.*

*Voi merge pe zulfii albi ai zilei
Cătând coliba liberă a milei, —
Și un prieten scump, cuțitul strâmb
Mi-l va ascute, scos dela carâmb.*

*Cu primăvara 'n stepă și cu soare
Se 'mbrobodește drumul, găben floare.
Și tu, al cărui nume-l tăinui, drag
O să m'alungi din nou de lângă prag.*

*Și iarăși o să mă întorc aici
Să mă mângâi cu bucurii prea mici.
Dar într'o seară verde, sub fereastră,
O să mă spânzur cu o eșarfă albastră, —*

*Și sălcii sure, lângă garduri vii,
Spre mine o să 'ntindă crengi mlădii,
Și câinii vor lătra când, nespălat,
Mă vor svârli 'n pământul desfundat.*

*Iar luna goală va pluti 'n văzduh
Pierzându-și vâslele pe lac, în stuh,
Și Rusia va dănuși la fel
Jucând la gard cu glesnele 'n inel.*

ZAHARIA STANCU

ROMANȚĂ PROVINCIALĂ

*Sunt așa de singur în orașul mic.
Incât cred că l-au făcut pentru mine,
Câteva străzi, vre-o două statui și niște ruine
Și printre ele mă văd singur, singur și mic.*

*Nimeni nu mă chiamă, nimeni nu-mi vorbește,
In orașul meu nici o floare nu 'nflorește.
Poate nu-i pământul bun pentru roze și glicine.
Cine a zidit orașul pentru mine, cine ?*

*Să dorm în tăcere, să mănânc în tăcere:
Aceasta-i tot ce mi-se cere
Pentru orașul care mi l-au dăruit
Legendar și prăfuit.*

*Veniți în orașul meu
Copile frumoase, copii cumiți, prieteni buni:
Să ne iubim, să ne certăm, să ne spunem minciuni
Veniți în orașul meu
Să vă găsească, cel puțin, pe voi Dumnezeu.*

MATEIU C. ALEXANDRESCU

IN REDACȚIA UNUI ZIAR

de I. C. VISSARION

Am fost la „*topul*” să-i mulțumesc de publicarea bucății: *Ion Nadrag*, adică *Păfania lui Ion Nădrag* și să-i mai duc alta: *Urcici*.

Topul a pns secretar de redacție pe cumnată-său — tot socialist.

— În *Ion Nădrag* tu ai făcut politică?...
— Nu..

— Se poate? Ce personaj e ăla Ion Nadrag? măntreabă *topul*.

— Un țărăn, ca toți ceilalți, cu cămașa afară din nădragi...

— Hm... Abia am trecut-o prin cenzură... și știi cum?... că ești socialist!...

— El și socialist! vorbi cumnată-său dela masa lui de secretar de redacție.

— Știu... Am avut eu o explicație cu el...
Apropo... de ce ai fugit atunci la 2 Decembrie?

— De frică.

— Ce frică?

— Odată, că se făcea consfătuirea sub protecția ofițerilor nemți ce erau în sală... Când au început săsăicelile, m'am gândit că s'o face bătae și de...

— Cum, nu ești învățat să le rabzi?...
Atunci ce țărăn ești?

— Da ce credeți că țărani sunt toți?...
— Păi firește... primarii bate, notarii bate, perceptorii bate, jandarmul îi bate, isprămnicele, logofătu și arendașul îi bate, iar boerul se face că-i scapă!...

— Nu, nu mănănc așa bătaie...
— Nu mai ești socialist, Vissarioane!...

— Nu 'nțeleg... socialistii trebuie oare să spuie că mănăncă bătae când nu mănăncă?...
— S'o lăsăm... în bucată asta faci politică?

— De loc... e vorba de Ion Gheorghe Căseanu dela noi și de baba lui... Sunt bătrâni amândoi...

— Bine... dacă o fi politică deghizată în ea și... înțelegi, o fi cu tendinți naționaliste, nu trece prin cenzură!... A de la... s'a confiscat... Dacă nu interveneam, te lua dracul... A de la B... s'a pierdut...

— S'au dus?... și cu nu scriu de două ori...
— S'au dus... dar erau politice... Să scrii tu... căpăunul!... Ce poveste mai putea fi și aia?... Căpăunul albi... Numai titlu și făcea de Văcărești... Ai parte că scrii și lucruri frumoase, altfel pupai alageaua...

— Știi că am respins un articol al lui Demetrius? vorbi secretarul de redacție.

— De ce? întrebai și eu.

— Pentru că spunea în el copilării... Incepă eu „Ce bine ar fi pentru popoare dacă soeții ar fi regi!”

— El... poet!... Și creea ca administratorii de plăși, prefecții, polițaii și perceptorii să fie recrutați numai și numai dintre scriitorii. Că scriitorii sunt miloși și n'o să mai dogească spinările locuitorilor...

— Și ai soețit că o astfel de idee este rea?

— Fără 'ndoiială... Că la urma urmelor... cum i-am spus-o și lui — ce sunteți voi de cât niște paraziți ai societății, din clasa bisă a intelectualilor?...

— Noi? !... paraziți?

— Firește!... Paraziți, care trebuiesc stârpiți, spânzurați.

— Asta e punct din programul socialist?

— Punct ce se infăptuește în Rusia...

Voi nu vă faceți datoria; voi ați înșclat natura!...

— Noi?! ?!

— Voi, da...

— Bine, dar dacă-i așa Maxim Gorecki în Rusia e spânzurat de mult...

— Nu!... că ăla e socialist. E directorul ziarului „*Navoja Vremia*”. A făcut politică militanță. A fost închis... A suferit și n'a strâns avere... Acela e scriitor ce merită să trăiască... Pe când voi, vă pupați în bot cu Brătienii!... Sunteți amăgitorii poporului, dușmani lui cei mai grozavi.

— Noi mă, frate Ilic?!

— Da, voi mă, frate Iancule!...

— Și să vii tu la putere ca un Arhanghel pe tronul lui Mihai Viteazul ori al lui Mircea cel Mare, ce-ai face lui prietenul și fratele Iancu?

— Mi-ai face datoria, spânzurându-l și pe el!... Ce mi-au făcut Carageale, Delavrancea, Alexandri, Vlahuță?... Eminescu a scris *Împărat și Proletar*, dar alde Brătescu-Veinesți cu scrisorile lui de pace, ce face?...

— Credeam că noi reprezentăm sufletul poporului românesc... Credeam că Români respică prin noi simțirea lor, gustul lor de frumos și de artă, puterea lor de învățatură, de morală și creație...

— Mofturi!... Voi otrăviți poporul. Voi aplecați sub jugul Brătienilor. Voi țineți poporul sub călcăitul tuturor... Voi trebuieți exterminați întâi!...

— Auzi-l Maica Domnului și nu-i da putere!... că nebunul ăsta așa ar fi în stare să facă! zisei eu râzând.

— Râzi?

— Firește.

Zămbi și el dar urmă:

— Da, da, numai când veți fi ucisi voi, numai atunci va răsufla poporul.

— Să nu-l rabzi Maica Domnului! Să nu-l mai rabzi!...

Topul cel mare se puse pe râs.

— Dă-l dracului mă, tu nu vezi, ăsta... e un țărăn d'ăia șugubăt... Te 'nțelege el...

— O să 'nțelegă el odată... Bălineanu mi-a prins ideea și a ținut o cuvântare în sensul ăsta: *Moarte scriitorilor*.

— Săracu!... Are numai un ochi, și de aceea e gelos pe cei care au patru ochi!...

— I-auzi?! Lasă-l Ilic!...

— Bate-voi păstorul și se vor împărștia oile!... Dacă pe noi, păstorii firești ai popoarelor, vreți să ne ucideți voi, înseamnă că vreți să sfâșiati turmele... înseamnă că vreți să dormiți ca unii lupi, pe grămezi de hoituri.

— Voi păstori?!...

— Nu spuseși că se țin turme de pe voi?

— Și o duceți lupilor s'o sfâșie!...

— Fîndcă o mână la iarbă prefecți și subprefecți cuțuți din avocații, iar nu din scriitorii, cum a cerut Demetrius.

— Mă, pe avocat îl știu că e un hoț, dar știu că un scriitor e un om de nici o treabă... Incapabil de orice acțiune... un trântor fără ac în stupul cu albine!... Lumea trebuie condusă de oameni de acțiune.

Când o bate din picior să tremure golanul!...

— Și să-și dea d'acasă... turta, gologanul!...

— Da, dacă i se cere în interesul statului!

— Mă frate Ilic, eu sunt greu de cap... Nu știu ce e ăla stat... Eu vîz că stat, sunt cei care conduc... și dacă ăștia fură și 'mpilează, eu zic că statul fură și 'npilează!...

— Statul burghez, da!...

— Și eu zic că, dacă tu ai fi ministru și-ai cere impozite mari, eu ași crede că tu vrei să-ți trăiești cei 70—80 de ani, într'o stare ca 'n Rai!... Să mănânci, să bei, să te plimbi. Să dormi cât îți place. Să te culci și să te scoli când îți place. Să te plimbi prin țări străine. Să ai amante tinere. Să le faci cadouri mari... Și pentru a face toate astea, pui impozite mari și arunci că le cere statul, iar nu tu: marele lacom, nu tu: butoiul fără fund al Danaidelor!... Eu, Ionijă Ismană să te cred pe cuvânt și să-mi iau căciula din cap în fața ta, că tu ești conducătorul sătul al milioanele de flămânzi!... Dă-o dracului, frate Ilic, mai vezi d'alții!... Pricep canavaua tuturor minciunilor politice... Libertate, egalitate, fraternitate, până se suie și golani în fruntea țării, și atunci... zec jandarmi la porți. Boerul umblă în mașină blindată... *Libertate* de a face el orice vrea. *Egalitate*, el față de el... *Fraternitate*, el cu soția sau cu amanta lui!... Toate astea confiscate pentru tine și ai tăi... Asta e *politica*, sub orice etichetă sau titlu s'ar face.

— Păi bine mă, idiotule, dacă le pricepi toate astea, de ce nu vii lângă noi?... E timpul... E para coaptă!...

— Eu am o misiune! eu am un scop...

— Care?

— Să dau forță mecanică omeniei!...

— Ptiu!... E tâmpic!

— Aolică!... Credeam că-i spune ceva! zise și *topul* cel mare.

— Nu, nu, scriitorii sunt anormali, sunt nebuni, dar o formă curioasă de nebunie... i-a clasat bine Cesar Lombroso între generații lui!...

Răsei și le 'ntinseși mâinele!...

— Nu sunt oameni de acțiune, măscăricii societății!...

Nu-i mai auzi!...

— Care?

— Să dau forță mecanică omeniei!...

— Ptiu!... E tâmpic!

— Aolică!... Credeam că-i spune ceva! zise și *topul* cel mare.

— Nu, nu, scriitorii sunt anormali, sunt nebuni, dar o formă curioasă de nebunie... i-a clasat bine Cesar Lombroso între generații lui!...

Răsei și le 'ntinseși mâinele!...

— Nu sunt oameni de acțiune, măscăricii societății!...

Nu-i mai auzi!...

— Care?

— Să dau forță mecanică omeniei!...

— Ptiu!... E tâmpic!

— Aolică!... Credeam că-i spune ceva! zise și *topul* cel mare.

— Nu, nu, scriitorii sunt anormali, sunt nebuni, dar o formă curioasă de nebunie... i-a clasat bine Cesar Lombroso între generații lui!...

Răsei și le 'ntinseși mâinele!...

— Nu sunt oameni de acțiune, măscăricii societății!...

Nu-i mai auzi!...

— Care?

— Să dau forță mecanică omeniei!...

— Ptiu!... E tâmpic!

— Aolică!... Credeam că-i spune ceva! zise și *topul* cel mare.

— Nu, nu, scriitorii sunt anormali, sunt nebuni, dar o formă curioasă de nebunie... i-a clasat bine Cesar Lombroso între generații lui!...

Răsei și le 'ntinseși mâinele!...

— Nu sunt oameni de acțiune, măscăricii societății!...

Nu-i mai auzi!...

— Care?

— Să dau forță mecanică omeniei!...

— Ptiu!... E tâmpic!

— Aolică!... Credeam că-i spune ceva! zise și *topul* cel mare.

— Nu, nu, scriitorii sunt anormali, sunt nebuni, dar o formă curioasă de nebunie... i-a clasat bine Cesar Lombroso între generații lui!...

Răsei și le 'ntinseși mâinele!...

— Nu sunt oameni de acțiune, măscăricii societății!...

Nu-i mai auzi!...

— Care?

— Să dau forță mecanică omeniei!...

— Ptiu!... E tâmpic!

— Aolică!... Credeam că-i spune ceva! zise și *topul* cel mare.

17 Martie 1918.

VISUL LUI TUDOR

(FILE DE URIC)

de N. PORA

...In depătare se zăreau lucind în soare turlele bisericilor, iar colea, în apropiere, între dealurile dela Gurgui apa învrăjbită a Argeşului îşi purta mugind trofeele morţii — trupuri hăcuite de ostaşi, sfărâmături de care şi loituri de vite, deavalma, în valurile-i înspumate.

Strigătele de îmbărbătare ale paucurilor se întredăiau cu şipetele desnădăjduite ale eteriştilor, cari, deşi mai mulţi la număr, se prăvăleau la pământ, şiruri după şiruri, copleşii de vitejia oltenilor lui...

Ii auzea limpede :

— Nu te lăsa vericule !

— Dă-i cu sete, p'eiule !

— Mirueşte-l, Udreo, să-i ajungă !

Şi alte multe, le auzea într'una, din vâl-muşag.

Iar el îşi simţea sufletul peste fire de plin, văzându-şi-i pe-ai lui izbândind, zgorîind pe Greci, biruindu-i şi fugărindu-i departe, cât vedea cu ochii, peste lunca Argeşului, în vreme ce din zăvoiu de olături se apropia de el o ceată de panduri, purtând între carabine, ca pe un zălog, pe însuşi „cleftul clefţilor“, Ypsilanti, căpetenia năzuinţei eteriste şi duşmanul lui de moarte.

Ii venea să-i strige în faţă :

— Fugi, năpărcă, de grabă, că-ţi pui capul sub călcăi !

Limba, însă, îi rămânea încremenită în gură şi, ne în stare de a mai rosti, sau de a mai face ceva, el, „cel mai tare din ţară“, aştepta, împotriva felului său d'a fi, ca toate să intre în matca lor.

D'odată mai marele Eteriei s'apropie de el şi, dând în genunchi ca un rob, îi sărută pulpana dulamei lui oltenesti, ţesută de m'ca lui din Vladimiri.

Ii scăpărară scânteii din ochi.

Ii venea să-l stropşească, şi să-l nimecească, deabinelea şi nu ştia pe ce să puie mâna mai iute, ca s'o sfârşească cu acel ce-i stase în cale şi-l împiedicase de a ajunge mai repede la limanul dorit, înfăptuindu-şi gândul lui cel mare, visul lui sfânt : ţara scăpată de caţoni, răsuflând usurată şi dând mulţumire Domnului !

...Iar el, el, însuşi Domnul Ńării, „Domnul Tudor“ cum îi ziceau vitejii lui panduri, el stătea înlemnit.

Deodată se cutremură şi, din cap până'n călcăie, fu năpădit de-o apă rece. Picase în apele neadormite şi însângerate, zărindu-şi alba-i dulamă pătată de sânge...

Gemu, ca scos din fire :

— Urdăreanu !

Şi viziunea i se înfiripă întreagă.

Valca întreagă era străbătută de pălcurile de Panduri, care se duceau spre colnicul Sarului, unde hotărîse să-şi ispăşească nelegiuirea acel-cc-i călcăse cuvântul în picioare

Mulţimea se apropia tăcută de colnic, şi el după ea, cu braţele încrucişate pe p'ept, păşea în neştire, dus de gândul de a-l vedea pe răsvrătit căpătându-şi pedeapsa.

Nu-l simţiră, până acolo, sus, — nici unul. Par'că n'avea ochi să vadă decât ceace trebuia să se întâmple.

Iar când îl văzură, deodată se traseră într'o parte şi alta a cărăruiei, cum se desparte cu lan de grâu sub suflarea aprigă a vântului făcându-loc să treacă.

Într'o clipă fu acolo. Şi când ridică ochii

spre braţul de tufan, zări mişcându-se în văzduh, în bătaia vântului pe însuşi cel mai drag dintre ai lui, puilul lui sufletesc care fusese ursit să fie pildă tuturor.

Din grămadă se ridică un murmur, ca vicietului unui uragan gata să se deslănujască.

Inlemnit așa, în faţa spânzurătoarei, zărind printre genele pânjenite de lacrimi pe cel ce-şi ispăşise nesupunerea, nu-şi dete seama cât stătu, înfipt par'că acolo.

Iar în auz îi umblau cuvintele rostite de cei-ce fuseseră martorii grozăviei :

— Nu-i droaptă ispăşirea asta...

— Nici fapta lui nu a fost cuminte !

— Copil erud, vere, ce-şi dedea el seama ce făcuse ? !

— S'a jucat cu focul şi s'a fript...

— Da' ne arde şi pe noi jarul ăsta...

— Mai bine Par fi iertat, că se căise...

— Nu vedeţi ce cătrănit e şi el ?

— Copilul lui de suflet se chiamă că fusese...

Nu mai putea să rabde.

Se întoarse aprig spre grămadă :

— Voi cârtiţi cu toţii împotriva mea şi nu ştiţi că pe fiecare îl aşteaptă aceeaş soartă, dacă îmi călecaţi poruncile... El cel dintâi mi-a călecat porunca de a nu ieşi din tabără, şi de aceea a plătit cu viaţa !

Pandurii amuţiră. Ii fulgeră pe toţi cu privirea :

— Care îndrăzneşte să-mi spună că n'am făcut bine ce-am făcut, să cuteze şi să mi-o spună neted, ca un oşteau vrednic care nu sovăie nici o clipită ?

— Care ?

— Dar nici unul din oştanii lui nu îndrăzni să-l mai înfrunte, cu toţii bolborosind :

— Doamne, iartă-ne, prea era erud şi necept la minte !

Îşi întoarse faţa dela cel pierdut deapururi pentru el şi cu acelaş junghei al desnădejdiei în suflet, cu chica bătută de vânt, se îndreptă furtunatic spre casa unde fusese găzduit, urmărit de murmurul mulţimei aceleia pe care o stăpânise până atunci, şi care, simţise că se desfăcuse de sub puterea vo'nţii lui.

Nu mai erau ai lui. Nesupunerea încolţise în suflete şi rânduiala ostăşească se îrosise dînt'odată, la suflarea morţii ce s'abătuse între ei.

Cuprins de amărăciunea aceea fără nume, pe care n'o simţise niciodată, deabia avu ţaria să urce treptele ce duceau în pridvorul casii, părăndu-i-se că stan să se sfarâme, să se prăbuşească sub paşii lui.

Atât de mult îl apăsă ceace se întâmplase şi-atât de greu îi muşca sufletul muştrarea amară a pocăinţei. Apoi isbucni în lacrimi...

Şi îşi veni în fire, leoarcă de năduşală.

— Da, te muştră cugetul ! — rânji la el căpitanul Clăpăug, alături de care se arătă în pragul casii statura de uriaş a lui Kir Iordaki, ciudat de neaşteptat sosit acolo.

Rânji lupeşte, uitându-se mân'os la el.

Iar el şi-aduse aminte de toate.

Nu mai închisese ochii d'o săptămână. Şi cum se văzuse în casa lui Busuioc, aromită de căldura vetrii, îl pridiidi osteneala. Cum puse capul pe perină, adormi dus, când se întoarse dela îngropăc'unea lui Urdăreanu.

Se frecă la ochi, buimac, şi fără zăbavă

înjelese rostul venirii celor doi căpitani la el.

Cât ai clipi fu în picioare şi luându-şi de pe masă paloşul cu plăsele de argint, smălţate cu pietre scumpe, mai înainte d'a fi pus mâna pe el Iordaki, se îndreptă spre uşa întredeschisă, ude tocmai se arătase căpitanul Corcoveanu, singurul care îi mai rămănea credincios :

— Ține-l, lancule, dela mine, că zarul meu a fost aruncat !

Şi văzându-l pe Kir Iordaki dând din umeri, împotrivindu-se par'că, nu se putu ține să nu i-o spună neted, înfruntându-l cu privirea :

— Nu mă 'ndoese de rostul venirii tale, cum ştiu bine că acel ce cutează împotriva lupilor îmbrăcaţi în piei de oi, cutează împotriva-şi !

Şi scuturându-şi chica neagră, sfârşi, neinduplecat, stăpânit d'acelaş gând de supunere în faţa ursitei :

— Nu degeaba am îmbrăcat cămaşa morţii !

Toţi cei de faţă, înfioraţi de cuvintele profetice ale celui ce deşteptase în mulţime increderea în puterile naţiei înarmate, rămaseră ca înlemniţi, aşteptând să-l vadă pe Domn, așa cum erau deprinşi să-l vadă.

El nu mai spuse nimic şi întorcându-se, automat, spre divanul de pe care se ridicase cu câteva clipe mai înainte, îşi luă dulama şi de sub ea apucă pistoalele.

Iordaki se repezi spre el :

— Ce vrei să faci ?

Iar el, cu aceeaş linişte, şi cu un zâmbet trist :

— Nu te teme, prietene ! Până aci ştiam că sunt al meu şi că pot s'o închei în orice fel ; de acum sunt în mâinele voastre. Ține-le !

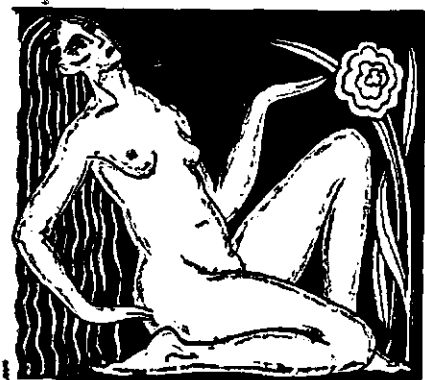
Şi întinzându-i armele cu mânerle încrustate în filigran de argint, se îndreptă spre uşe.

În pridvor stete un pic locului, uitându-se în ograda plină de oştanii lui.

Iar peste câteva clipe, prin faţa pandurilor posomorîţi, încremenii ca la mort, cu căpetele plecate, „Domnul Tudor“ trecu nevăzut, ca un ostătec, între căpeteniile care îl mâncaseră fript.

Şi'n sufletul celui-cc-şi iubise ţara şi neamul mai tare ca orice pe lume, îşi făcu loc obida neizbânzii, simţind lespezea urii lăsându-se grea peste el ; iar la câţiva paşi elocotişul apelor înspumate ale Argeşului îi aduse aminte de tot.

I se izbândise visul, cum se izbândese toate visele — deandoaselea...

CALENDAR MODERN

de V. DAMASCHIN

...din fundul salonaşului, glasul a pornit înfuriat :

— Mai slăbeşte-mă eu poveştile!

Şi c'un gest nervos, Emil şi-a îndoit în două gazeta şi i-a trimis pe deasupra foilor, o privire acideică.

Din colţul celălalt, dela masa de unde lucrează, Florica tace.

Tace enervant.

Emil a strămbat din colţurile gurii şi şi-a săltat gazeta mai sus. Cearcă să-şi reînceapă lectura începută. Dar rândurile mai mărunte sau mai mari, titlurile de-o şchioapă şi reclamele tuşate au pornit batjocoritor să defileze pe dinaintea ochilor şi să se strămbe, să se succesească, să se amestece...

A aruncat-o cât colo.

S'a întins acum pe sofa, cât e de lung, într-o poziţie necuviincioasă, pe când privirile fugăreşe spre sofşa lui, provoacă-

— Şi așa, ia mai spune!...

Dar Florica tace.

Tace ingrat.

Numai buzele îi tremură... Iar mâinile, mâinile ei albe, conturează mai departe cu molinice, florile de măr, schițate pe fața de pernă.

— Ei, nu mai găsești nimic de spus?

Florica a avut un gest electric : o picătură rubinie i-a pătat subit albul degetului. Iși strânge degetul rănit...

— Ești de nesuferit!

— Fiindecă nu te las să-mi spui snoave?

Dânsa îl privește cu compătimire ironică.

— Mai bine te-ai vedea cum stai : nu trebuie să uiți că nu ești nici în bucătărie, nici în grajd!

Înfuriat, el și-a ridicat, ba încă, și-un picior pe sofa. Ca să-i facă necaz!...

— E în loc de răspuns? Poate că uiți...

— Ba nu uit deloc! Și îți spun, încă odată, că Tanti Lina are părul castaniu!

— Și eu îți spun, tot încă odată, că tanti Lina are părul blond.

— Mă rog, de unde știi așa bine?

— Dar tu de unde știi?

— Eu?... I-am fost nepoată, și cred că...

— Exact! Și eu, i-am fost vecin de mic și cred că...

Florica l-a privit pieziș, disprețuitor. Acum cearcă să contureze mai departe, cu molinice, florile de măr, începute...

Dar Emil și-a suit pe sofa și celălalt picior :

— Nu înțeleg de ce mai susții! Ori spiritul de improvizație ți-l antrenezi?

Turburată la culme, ea și-a trântit lucrul pe masă, și și-a ridicat bustul, dreaptă :

— Nu ești măcar convinsos! Nu ți-am spus odată că tanti Lina are părul castaniu?

— Și eu, nu ți-am spus, mă rog, că are părul blond?

— Cu alte cuvinte, eu îs nebună!

— Iar eu, cum s'ar zice, nu știu ce vorbesc!

Florica întărită mai tare, isbește scaunul în lături și se ridică violent, cu ochii furtunoși :

— Minți ca un nerușinat!

Și acoperindu-și fața cu amândouă mâinile, hohotește înfundat :

— Ce imbecil! Să spună că tanti Lina are părul blond! Doamne Dumnezeule, cum am putut trăi c'un astfel de fărnac și netrebnic!...

— Lasă-l pe Dumnezeeu în pace! Crezi că o să-ți erte el minciuna?

— Ești un nerușinat, un mișel, mi-ai mâncat zilele! O știi bine, tanti Lina a avut și are părul castaniu!

Emil a sărit electricizat depe sofa și trântindu-și țigara din mână de pământ, țipă din toate puterile, cu mâna făcută pâlnic la gură :

— Blond, blond, blond!...

Florica l-a privit cu ochii mari, plini de-o nemărginită ură și dispreț, și iritată la culme și ca să nu se lase învinsă, s'a trântit pe scaun, și și-a ascuns capul în lucrul depe masă. Știe că n'o să poată acoperi vocea firăului ei, cu vocea sa, și capitulează... Și-a astupat și urechile...

Pauză furtunoasă.

După o bucată de vreme, închippindu-și că, de acum, adversaru-i temut a ostenit să mai strige, a ridicat precaut capul...

Dar Emil nu mai era în odaie.

Cu părăria pe ceafă, cu bastonul pe braț — foarte calm în aparență — scorbăse scările...

Acum, în tăcerea sosită a salonaşului, a apucat-o o criză de nervi. Căci febil cum soful ei sfârșește discuțiile, o disperă. Ar prefera mai bine palme!... Și totdeauna, de fiecare dată, ese tot el biruitor! Și dacă n'ar avea și dânsa dreptate! dar ca, biata, e cea cu dreptate și tot ea cea năpăstuită!

Și Florica începe să-și plângă zilele nenorocite, lângă un soț sbrir.

„Dece n'o apucă acum moartea, uite-asa, să scape încăltea! Să scape... Atunci cum ar mai plânge el, și ar vedea că a năpăstuit-o pe nelept! Da, atunci n'ar mai spune că tanti Lina are părul blond! Doamne, dece n'o apucă...

Și a plâns, a plâns până a stat.

Și, cu lacrimile nesvântate pe obraz, gata să plângă iar, Floricai îi incolțește în munte, un gând de răzbunare. Ochii îi fulgeră...

Da, da! așa să-i facă! Să-i toarne otravă în paharul cu apă pe care i-l pune seara pe noptieră! Ba nu! mai bine să-i scoată ochii noaptea prin somn! S'au să-i frigă tălpile cu fierul de frizat. Sau să-l gălue cu fularul ei cel de mătasă vert-nill! Să se răsbune...

Și lacrimi mari pornesc iar de sub genele lungi, enervate...

Doamne, dece n'o apucă...

Emil dă să deschidă poarta, dar rămâne un moment locului. Privește stângaci buchetul cu garofe pe care-l are în mână, și se gândește cu emoție, că va da ochii cu Florica.

„Și el, prea a necăjit-o! Dar... trebuia și dânsa să mai lase! Il șite doar nervos! Si la urma urmei, tot ea a ieșit învingătoare, cum dealfel iese întotdeauna! Și uneori, și el poate că are dreptate!...

Dar acum de s'or împăca! Nu-i este

de altceva, dar dacă nu s'ar împăca, poate el singur, să se ducă la Vasiliu? și i-a promis, că vine, cu siguranță! Omul și azi l-a întâlnit și i-a adus aminte! De, obraz are și el!...

A ajuns în fundul curții. Calcă atent și tare emoționat, — în vârful ghetelor— Și nisipul acesta scârțâie așa de tare! De-acum, la primăvară, n'o să mai aștearnă pe jos nisip! Că, dealfel, strică și ghetele!...

Privește spre fereastra unde-i camera ei. Lumină! Perdeaua lăsată. A mutat cartonul cu indiene — prăjiturile ei favorite! — în mâna cealaltă și a deschis încet ușa.

Ochii îi are închisi. Încă n'a ridicat pleoapele...

Dar în odaie nimeni. Și i-a fost teamă degeaba! Asta îi dă curaj. A trecut în odaia cealaltă și în salonaș...

E în fundul salonaşului. Tot în salonaş! Ea lucrează... Și tot la florile acelea de măr! Iar s'a intimidat! Ce naibă, că prost mai e...

Ea ține capul aplecat pe lucru și se face că nu i-a observat intrarea, Botişorul îl face rotund, cum îi place lui s'o sărute...

— Bună seara, Florico!

Ea serioasă :

-- Bună seara!

Așează cartoaul cu prăjituri pe masă. Garoafle îl încercă. Acum i le-a întins. Florica le ia, indiferent, și-și îngroapă fața în petalele lor ca jarul... Și-a ascuns fața care zâmbia, căci îi pricisese darurile! S'apoi îi trecuse și ei ciuda!

El a rămas în picioare. I se pare ridicol așa singur, și prea stângaci, și dând cu ochii de pisică o ia în brațe. Era penru prima oară căci lui nu-i plac animalele! Și de asta se vede, pisica, care îl privește cu niște ochi mari, sperioși, l-a scuipat deodată în față și i-a sărit din brațe!

Florica atentă la scena accia, e gata să hohotească copilărește. Se stăpânește însă ; și tot serioasă :

— Ai mâncat?

— Nu! dar...

— Nici un dar!

— Florico... suntem poftiți...

— Ce?

— ... dacă vrei...

— Nici nu vreau să aud!

— Dar, le-am spus...

Incruntată :

— Mânânci?

— ...

— Bine, dacă nu vrei, asta e altă socoteală!

El e timid de tot ; peste puțin :

— Florico...

— Ce-i?

— Să mergem...

— Nu ți-am spus?

El rămâne iar dezolat.

Ea însă zâmbește într'ascuns; s'a dus la șifonieră, și cotrobăește ceva...

Acum uite s'a înfors spre el, cu sprincenele încruntate :

— Ian ascultă, domnule! Are, sau nu are, tanti Lina părul castaniu?

Emil s'a înșeninat.

— Bine, dragă, dar cine spune?... Castaniu!

Ea s'a întors iar încruntată, pe când își scoate capotul de casă :

D U Ș M A N I I . . .

de LT. PAUL EPUREANU

Când a plecat pe granița dobrogeană Pavel Ursu era sergent. Era în Iulie 1916. Zilele frumoase ale verei, nopțile scurte și răcoroase, câmpul verde și plin, strecurau pace în toată ființa omenească și umpleau inimile bune și curate de frumosul vieții, de tinerețea firei și de nemărginita milostivenie a Tatălui Ceresc. Inima bună și dreaptă a sergentului Pavel Ursu era și ea plină de cucernicia creațiunii. Compania se opri pe înălțimile unui sătuț. Căpitanul îl chemă,

— Ordonaji, dom'le căpitan!

— Iți iei plutonul...

— ?

—Vino 'ncoă. Uite-te ici pe hartă.

— ?

— Uite ici satul Novo-Botievo... Iți ici plutonul și formezi un post mic cam la nord-est de sat; unde-oi credea și tu că-i mai bine. Vezi că la stânga ai compania 11-a; faci legătură cu ea, la dreapta postel mic No. 2 faci legătură și cu el... S'a'nțeles?

Pavel Ursu și-a îndreptat corpul, s'a uitat în ochii căpitanului, a dus mâna la capelă și a strigat:

— S'a'nțeles, dom'le căpitan.

Când s'a domolit mișcarea și frământarea postului mic, sergentul Pavel Ursu a plecat așa într'o doară, singur-singurel prin bălăriile botului de deal, unde-si instalase el postul. Mergea gânditor, cu mâinile bălăbăind și cu ochii în zări. Suflatu-i rădea. De ce? Nici el nu știa; dar simțea o viață nouă în toată ființa lui, un suflet bun, prietenos, milos, voios, mărinimos, ș'ar fi îmbrățișat toată făptura pământului dacă ar fi putut s'o cuprindă. Într'un timp sa' aruncat în iarbă, și-a aprins o țigare, și-a rezemat coatele în pământ și si-a lăsat capul în palme. Fumul tutunului îl amortise și-un fior dulceag și molesitor îi înfiora trupul.

— Război...

— ?

— Dușmani...

— ?

— Oare de ce s'o fi dușmăniind om cu om, popor cu popor?

— ?

— Aproapele nostru... Dar și cel ce ne-a învățat să ne cunoaștem și să fim frați în nemărginita frumusețe pământească, a fost și el dușmănit, hulit, batjocorit și omorât.

— ?

— Cine poate să deslege sufletele omenești? Poate că era mai bine să fim sălbatici, era fiara care trăia în noi... Noi, cei cu judecată... Dușmani.

— ?

— Isus a fost dușmănit pentru credința lui, pentru binele ce vrea să-l facă omenirii să se apropie, să se cunoască, căci

— Cum?

— Castaniu, dragă, castaniu!

Dar, aplecându-se ca să ridice de jos o mânășă într'adins isbită, șoptește convins ea și Galileu ieșind dela tribunal:

— ...și totuși, tanti Lina are părul blond!...

V. DAMASCHIN

numai astfel se vor putea înțelege și înfrății, și vor duce o viață mai bună, mai miloasă și se vor ajuta la nevoi cu bunurile lor, iar nu să și le răpească, stricându-și munca și liniștea...

— ?

— Oare dușmanii voesc să-mi ia bunurile și liniștea mea, a fraților mei, a... Cine-mi este aproapele meu?

Ursu închise ochii. În luminile lor îi străluci tatăl și mama lui. Popoare sălbătice, fugeau nebune în ropote de copite ducând urgia cu ele.

De câteva zile sergentul Pavel Ursu era în permanență la pichetul No. 13; așa primise ordin.

Pichetul era așezat chiar pe graniță, într'un colț, așa că și dela dreapta și dela stânga putea veni bulgarii; era izolat pe un colț răpos.

Mobilizarea nu se declarase, dar granița trebuia păzită și întărită, bulgarii de dincoace fierbeau. Ziua nu era de lucru la pichet. Ursu hoinărea pe întinsul dealului bucurându-se de liniștea lui, de iarbă mătăsoasă, de umbra pomilor și de cântecul păsărilor. Odată sta răsturnat într'o văgăună aproape de granița dușmănă. Un grănicer bulgar se opri în fața lui și se uită lung la el.

— Știi românește d-ta? îl întrebă Ursu.

— Da.

— Ești dela pichetul ăla?

— Da. Suat șeful lui.

— Șeful lui? Dar ești numai fruntaș!

— Lai noi nu este oaste multă acasă; toți sunt la bătaie...

— ?

— Nu este bine la noi. Tu, la voi este bine?

— Bine, bine, și liniște slavă Domnului; grâne destule și pâine din belșug.

Bulgarii se așază aproape de turn.

— La noi nu este pâine.

— ?

— Cum îți zice?

— Pavel Ursu, sergent.

— Sergent.. Eu fruntaș Ștefan Ivanoff.

— ?

— Este femeie la tine?

— Nu!

Ștefan lasă ochii pe iarbă, smulse câteva fire și oftă.

— Este la mine; femeie tânăr și frumoasă...

— Lasă Ștefane că este un Cristos, el știe ce face.

Ștefan holbă ochii mirați și-o bucurie îi tresări în suflet. De mult se gândise el la asta, dar nu avea cui să-i vorbească.

— Iubește la tîni pe Dumnezeu?

Ursu zâmbi.

— Uite-te Ștefane și tu peste toată întinderea pământului până la cer. Cine ne dă roade, cine ne dă soare, cine ne dă ploaie. Cine ne face să umblăm, să rădem, să plângem, să vorbim. El nu știe ce este ura, ce este pedeapsa. El dă tutul și răilor și hunilor, pâine și apă, că doar, doar se vor îmbuna.

— Dar...

— ?

— Noi suntem răi Ștefane că nu sfinjim darurile lui și ne omorăm ca și căinii...

Ștefan rămase cu ochii în pământ.

— Da Ștefane, ne omorăm unii pe alții, ca să nu trăim din munca noastră, ci să trăindăm pe munca altora furând-o.

— ?

— Ștefane. Să te gândești la Dumnezeu, și să cruți copii, femeile și bătrânii neputincioși. Ei nu au putere să ne împiedice în răutatea noastră.

— ?

— De ci să ai milă Ștefane că noi suntem răi, suntem păcătoși!

În ultimile zile ce mai rămăsese până la despărțire, Ștefan și cu Ursu s'au întâlnit mereu pe granița pichetului nr. 13. Ștefan vorbea înlăcrămat de Vela, tânără și frumoasă, și Ursu îi da speranțe vorbindu-i de Tatăl Ceresc. Se hotărâră să nu tragă unul într'altul, dacă cumva războiul îi vor aduce față'n față. La despărțire s'au strâns mâinile. După declararea mobilizării, Ștefan și Ursu nu s'au mai văzut. Ursu a rămas și mai departe la pichetul nr. 13, ca șeful micului detașament al pichetului. Într'o noapte, la două zile după mobilizare, Ursu fu deșteptat brusc de răpăitul unor focuri de armă, și de țândările geamului dela pichet. S'a sculat, a eșit afară, s'a uitat lung la pichetul bulgăresc și — un mormăit surd eși — din gâttelejul lui:

— Căinii!...

Înspre ziuă, o ștafetă le aduse ordinul de retragere pe linia posturilor mici. Postul mic de la Nevo-Botievo era sub comanda ofițerului de la plutonul în'ăl. Ursu se duse la companie, raportă de executarea ordinului și aștepta noi ordine. Înspre seară postul mic nr. 2 de la Cadievo se retrăsese după un atac al trupelor bulgare. Sergentul Ursu primi ordin, ca a doua zi în zori să instaleze postul mic nr. 2. La ora 10 în ziua următoare Ursu raportă că postul era instalat și o patrulă condusă de el a intrat și a cercetat satul Cadievo. Satul e gol, oamenii au trecut toți granița, vitele rag și căinii urlă, mai spunea raportul. Ursu își așază oamenii pe creasta de la nordul satului și îi puse să sape gropi — adăpost. El îi trase un somn sdravăn. Noaptea Ursu nu dormia. După ce colindă linia santinelelor îndoite se așază pe un butuc, își aprinse o țigară și își lăsă privirea în negura nopței.

— Oare, gândi Ursu, de-acu intrăm și noi în horă? Se gândi la fruntașul bulgar.

— Ce vor face acești oameni buni când se vor isbi unul pe altul? Român, bulgar, turc, ungur, neamț...

— ?

— Aproapele tău... Nu.

Ursu se gândi la noaptea când geamurile pichetului 13, sâreau în țândări.

— Nu. Ei nu sunt aproapele meu. Ei nu vin cu inima năivă și curată la mine... Ei vin să prade și să ucidă... să robească.

— ?

— Aproapele meu.

— ?

— Care este răul ce îl facem noi... Și ei ne vor răul; trebuie să mă apăr...

— ?
— Da! Mă apăr pe mine, îi apăr pe ei, pe ai mei, părinți, frați, surori, îi apăr de rău, de răi, de dușmani... Da de oameni răi, de... dușmani. Ei vor munca noastră; de ce s'o ia ei? Grăul, porumbul, vita, plugul... De ce?

— ?
— De ce eu să muncesc cu sudoarea frunții și ei să stăpânească și să trăindăvească în belșugul meu și bruma mea de muncă?

— ?
— Aproapele meu... Da aproapele meu este omul de omenie, omul de cinste, de frăție pământescă, de sudoarea muncii, de sudoarea frunții. Poate să fie bulgar, turc, ungar... dar dacă el muncеște și trăește cinstit ca și mine, ca ș'ai mei, el este aproapele meu; dar dacă el vine să se îmbuibeză de la mine eu să le fi rob, slugă?

— ?
— O! nu. Trebuie să luptăm, să ne dăm ultima picătură de sânge, pentru bunul nostru, pentru munca noastră, pentru libertatea noastră, pentru graiul nostru. Aproapele meu sunt toți românii, ceilanți sunt dușmanii mei, ei nu vor decât rodul, munca ni-o lasă mie...

— În zări cerul se arăta roșu. Ochii lui Ursu fulgerau, iar fața lui era brăzdată de razele roșiatice ale vârfului de soare, ce încununa zorii unei dimineți de August.

— Pe la orele 9, veni la postul mic plutonul 2. Ursu dădu ofițerului comanda și-i descrie situația câmpului de luptă. Sublocotenentul se uită la el.

— Ursule eu am ordin să instalez pichetul de grănicerie.

Ursu privi nedumerit.

— Dom'le Sublocotenent, pichetul este așezat în vale, în bătaia bulgarilor; e greu de oameni ce vor sta acolo. Șapoi eu nu prea am încredere în bulgari; ei m'au lăsat pe mine cu o patrulă să scormonesc satul, dar când o vedea o trupă mai numeroasă, tabăra cu focuri pe noi...

— Ursule, bulgarii n'au armată pe graniță, și nici nu se gândesc să ne atace, ei n'au de ce.

Au pornit-o pe la două ore după amiază. Grănicerii în frunte, infanteriștii în coloană de mars după ei, și în urma lor căruțele cu ranile și bagajul trupei. Dar n'au apucat decât să scoboare valea ce ducea la cișmeaua turcească, că un ropot de focuri se înfipse în mijlocul lor. Curgeau plumbii din dealul bulgăresc, curgeau gloanțele din ogrăzi, din case, din hambare, încât bieții soldați mai mult năucii decât inspăimântați, se trânteau pe unde nemereau ca să se adăpostească. Ursu s'a încumtat, luă câțiva soldați din plutonul lui și cu un curaj fără pereche a golit casele din sat și i-a fugărit pe bulgari până în gropile lor după graniță. Când s'au potolit lucrurile în sat, Ursu se întoarse la adăposturile de la nordul satului. La cișmeaua turcească un soldat bulgar era înghețat, lovit în mijlocul pieptului. Ursu se grăbea: focurile bulgarilor de pe deal îl urmăreau. Dar în treacăt Ursu își aruncă ochii la bulgarul înghețat. Un fior rece îi străbătu trupul, bulgarul semăna cu Ștefan; se apropie și rămase împietrit. Mortul era fruntașul Ștefan Ivanoff. Bulgarii însă înteriră focurile și cișmeaua turcească pârâi de gloanțele lor. Ursu sări în adăposturi. Se duse la ofițerul co-

mandant și îi raportă tot ce văzuse și făcuse. Sublocotenentul îi strânse mâna Ursu veni la adăpostul lui și se trânti în fundul gropii. Era abătut. La început nu gândea nimic. Mai târziu i se desluse pichetul nr. 13 și fruntașul bulgar Ștefan Ivanoff. Rămase cu ochii pierduți.

— Vela lui, gândi Ursu, Vela lui, frumoasă și blândă. Îi răsări în minte chipul lui Ștefan, cu ochii plecați în iarbă și cu oftatul pe buze.

— Ce suflet bun și naiv avea Ștefan, fruntașul bulgar.

— ?
— De ce l'au omorât? Ce vină purta ființa aceasta mică și necunoscută, bună și naivă să fie omorâtă?

...Ce vină avea Vela, frumoasa și blândă Vela, nevasta lui Ștefan...?

Amurgul unei nopți de August, înegurat și roșu prindea luminile ochilor lui Ursu.

— Dar dacă era în locul lui Ștefan?

Putea să fie și el fără suflare. Se gândi la părinții lui. Inchise ochii. Erea singurul lor sprijin.

— Aproapele nostru...

Un uruit de geamuri sparte îi răsuna în urechi. În minte, i se învâlu noaptea când fu atacat mișelește în pichetul nr. 13.

— Căinii...

După ce instală primile sentințele în-doite, sergentul Ursu se duse la adăpostul sublocotenentului. Era negru la față.

— Să trăiți dom'le sublocotenent, vă rog să-mi dați voce să îngrop un bulgar mort.

Sublocotenentul se uită la el, ar fi vrut să glumescă, dar fața închisă a lui Ursu, îl opri.

— Bine Ursule, du-te!

Ursu plecă.

În zorii zilei următoare Ursu care stătuse toată noaptea treaz, ridică fața lui palidă spre răsărit. Chipul lui era luminat.

— Cinsteste pre mama și pre tatăl tău, ca să-ți fie fie bine, și apără-i pre dânsii, întru fericirea ta.

În aceeași zi, pe seară, trupcele bulgare care răsbise linia posturilor mici, găsiră în cimitirul turcesc dela nord de satul Cadievo o cruce de lemn.

„Aci se odihnește fruntașul bulgar Ștefan Ivanoff, mort departe de Vela lui, dar plâns de un ostaș român“.

LOCOT. PAUL EPUREANU

FILOMELA

Noaptea e fără sfârșit de frumoasă, cu înțelesul adânc al lucrurilor vecinice. Nu știu ce vreau, dar simt, că ochii mi s'au împănjenit, până ce totul s'a transformat într'un voal. Am adormit într'o odăc săracăcioasă, cu capul rezemat pe două mâni oficioase. Somnul mi-e întrerupt de necazuri, deși figura a luat o aparență senină. Ce-o fi făcând sufletul meu în timpul acesta, când știu, că'n lume nu va avea nici un prilej de bucurie. Se gândește și el poate, că mâine i se va ridică tributul și va rămâne scribuli în drumul nemărginirii. Neputincios de nimicnicie, sărmame suflete în lumea vecinică te vei găsi pustiu de timp. Pribeag al nimănui, lipsit de orice prieteșug, durerea mă va strânge puternic și mă va înghiți într'o groapă rece, bătută de ploae și vânt. Dar m'am deșteptat și nu știu cum, ochii picură belșug de lacrimi. Genele moi se ridică și inima mea capătă o desfătare. Cântă și pentru mine cât de puțin *divino*, că te voiu slăvi deapururi în lumea necazurilor mele. O privighetoare mă compătimeste și o geană se apleacă peste ochiul ud, Trilurile curg de-avalma cu frumuseți însozite, încălzite de o inimă rănită de dor. Din înălțimi se scutur miresme albe, cu fluturări reci și rar din umbră, mă sfiesc să nu turbur liniștea eternă a cântului divin. Cântă pasărică cu ghiers de aur, ca de pe coardele divinului tău suspin, să-mi picure'n suflet clipe din copilăria mea. Prin însozările primăvăratice, când tu filomelă descântai ursita vieții mele, în pragul copilăriei, te binecuvântam... Din lanurile, prin cari alergam cu părul în vânt după fluturași și găngăni, tu mă opriai cu vrajă și-mi turnai în suflet bucuria unei dureri de mai târziu. Și în crâng, când veneam cu ștregarii satului, tu îmi ieșiai în poieniță sfiită cu glas sfânt și mă cutremuram de o dragoste așa de plâpândă. Dar acum ai venit iar, să-mi aduci aminte de rostul vieții mele

treceute, cu toate nimicurile ei îndepărtate, pentru a mă plimba prin lumea ei pierdută... Mă despărți din necunoscut, ea pe o bucătică de ceară, care prăbușindu-se dispăre în vânt fără urmă. Desmierdările tale mă fac să-mi ridic ochii către cer și să mă înfier de liniștea nopții vecinice.

Oare nu sunt o pană discordantă a propriului tău clavic, iubită filomelă, sau eterna umbră a unei lumi statornice și rece. Nu înțeleg, cum privirea mi se pierde asupra stelelor, bătute de dragoste în pripasul lor feciorelnic. Luminile lor se urmăresc, precum noi ne vom căuta ființa într'un haos deapururi întunecos și nesfârșit. Micuță privighetoare senină în pulbera de argint a înserării, tu cânti și cu adorm visând...

Mai bine ar fi dacă s'ar rupe din mine inima și-ai arunca-o, pentruca nimeni să nu prindă icoana necazurilor mele. Ce-am fost decât o biată lepădătură ocerotită de un destin furtunos, lipsit de cele mai mici bucurii. Cântecul tău, să știi, mi-a încălzit chinurile sbuciumatului meu suflet, pe-o noapte adâncă, cu stele tremurate în largul nemărginitei mări...

GRIGORE ANCU

critica literara

EDIȚIILE DE CLASICI

Au început și la noi edițiile de autori clasici, îngrijite de un critic cu renume sau de un specialist. Ca orice început, imperfecțiunile sunt la îndemâna oricui, dar trebuie să le admitem.

Din nefericire, istoricii noștri literari nu s'au specializat în studierea unor anumite epoci. Mai toate studiile și manualele se bazează pe excelența *Istorie a literaturii române* a d-lui prof. N. Iorga. Dar acest mare cărturar nu s'a putut specializa în toate: munca sa fără preget se întinde în nenumărate domenii: astfel încât am avea nevoie de istorici literari specialiști, cari să studieze pe Grigore Ureche și pe cei doi Costini în legătură cu literatura polonă (cum a făcut-o într'un studiu magistral d. Panaitescu); trebuie studiat Cantemir Dimitrie și Niculcea în raport cu evenimentele și literatura rusă, contemporană lor.

Asemenea lucrări de mare anvergură le vom avea, de sigur, mai târziu. Pentru moment, trebuie să salvăm materialul care privește pe scriitorii clasici de la începutul veacului trecut până azi.

N'avem o operă științifică asupra lui I. Heliade Rădulescu, asupra lui Grigore Alexandrescu, Bălcescu: câteva monografii onorabile sunt, dar nu avem o operă de ansamblu; nici V. Alexandru nu ne-a fost redat în acest sens, mai puțin Eminescu.

În noua lucrare lui Vasile Conta, primul nostru filosof, în sensul european, ne-a dat-o d. prof. N. Petrescu: e o carte model asupra vieții, opere, influențelor, valorii gânditorului român.

Deci, începuturi sunt în toate direcțiile. Academia Română, prin burse, prin premii importante ar trebui să-și ia această grea sarcină a edițiilor științifice din clasicii noștri, povară pe care nu îndrăznește s'o ia un editor.

Monografiile și edițiile, cari păcătuiesc însă, din punctul de vedere al materialului beletristic sunt edițiile despre Budai Deleanu ale d-lui prof. Cardaș. Deasemenea superioare, ca știință și metodă, sunt lucrările despre Gh. Lazăr, Barnuțiu, etc. ale d-lui prof. Bogdan-Duică, monumente de erudiție precisă și de sârguință infinită.

Ceeace se impune, însă, este o reeditare a cronicarilor, cari să fie puși la îndemâna publicului; apoi avem nevoie de traduceri din clasici străini, începând cu cei greco-romani. În această privință literatura noastră suferă enorm. Aci stă adevărata educație a poporului și nu în creșterea de filme pornografice sau în întreținerea unei haite de paraziți. Adevărata literatură engleză, franceză sau germană a început cu traduceri clasice. Prin ele se îmbogățește patrimoniul cultural al națiunii, se ridică nivelul cititorului și se creiază o limbă perfectă, baza oricărei creațiuni originale viitoare.

În acest sens, fosta editură a Culturii Naționale, sub conducerea regretatului Vasile Pârvan, făcuse o vastă operă de traduceri din clasicii vechi și moderni.

Dăduse întâi, într'o ediție monumentală traducerea din *Odiseea* a d-lui prof. G.

Murnu: de asemenea, într'o formă revăzută gata a publicat *Iliada*. Necobositul prof. dela Universitatea din Cluj, d. St. Bezdechi: *Norii* lui Aristofan, *Alceste* și *Ciclopul* de Euripide; *Bacantele* de același autor; apoi traduceri din Platon, Aristotel, etc. Noi am publicat, în aceeași editură, în traducere cu versuri pe *Prometeu înlăunțit* și *Persii* lui Eschil.

Frumoase traduceri din limba spaniolă a dat d. Telega; etc.

Din nefericire, moartea prematură a ilustrului savant și a neîntrecutului animator, care a fost V. Pârvan, a distrus o operă magnifică, inaugurată sub cele mai favorabile auspicii.

LITERATURA SOVIETICĂ

Este un produs al burocrăției sovietice. Subiectele se dau dela centrala educației poporului. Libertatea artistului nu există. Scriitorul, artistul sovietic de toate categoriile, are o misiune: să scrie diatribe în contra dușmanilor sovieticii sau să serie după poruncă.

În cartea sa, pentru a nu fi expus unui autodafé, scriitorul sau artistul trebuie să ceară amorul liber, să-l picteze, să-l cânte: să ne dea o imagine a fericirii sovietice prin comunism; să ne descrie binefacerile marilor pontifici prin doctrina lor. Să adore pe Lenin, Zeul Suprem; să nu intre în dizgrație dela o zi la alta; să facă potretul emului nivelat — imbecilizat, fericit din U. R. F. R.

Libertatea individuală, această crimă teribilă nici nu trebuie să-i treacă prin cap scriitorului s'o descrie. Lirismul este o slăbiciune: preamărirea Naturii sau a lui Dumnezeu o crimă antisovietică. Trecutul nu trebuie să existe. Viitorul să fie numai descriș, așa cum îl concep sovietele, prezentul zugrăvit în cele mai trandafirii colori.

Să nu se creadă că chiar fiind așa artiștii și scriitorii se bucură de mari privilegii în regimul sovietic. Sunt clasați după comuniști, după lucrători, în categoria a treia, cu savanții și cu educatorii poporului, cu profesori și învățători.

Nu trebuie să credem că scriitorul sovietic, de pe urma cărții, are vreun beneficiu. Dacă există, el rămâne statului. În afară de partea lui de pâine sau de mâncare zilnică cu vreo zdreanță aruncată, scriitorul n'are nimic, ca și artistul. Trebuie să muncească cu mâinile pentru a mai câștiga ceva dacă se poate câștiga.

„Vossische Zeitung“ povestește că la începuturile bolșevismului, faimosul bas Șaliapin, dădea într'o seară o mare reprezentație de gală pentru popor la Opera din Moscova, cu *Bărbierul din Sevilla*, în rolul lui Don Bazilio.

Începe reprezentația și Șaliapin nicăeri. Conducătorii teatrului îl caută peste tot: acasă, prin cafelele, nicăeri. În fine, dau de el. Era în teatru. Vindea și el programul poporului.

Directorul Operei, un bolșevic autentic,

a început să-l admonesteze pentru conduita lui contra poporului. Răspunsul cântărețului a fost: „apoi, dacă am aceeași leafă cu portarul și cu vânzătorii de programe!“ A cântat în seara aceea minunat: și i s'a dat titlu de *cântăreț al poporului*, cu apanagii speciale. Totuși, când a putut Șaliapin a șters-o din Rusia sovietică pentru a nu se reîntoarce nici odată.

Tot așa au făcut marii scriitori, Merejkowki, Kuprin, ilustrii savanți sau profesioniști.

Sovietele pentru intelectuali sunt infernul pe pământ.

Nimic nu este mai anticomunist ca arta: ea este, înainte de toate opera individuală, cu reflex social. Artistul creiază pe erou, îl cântă, îl nimește. Ne descrie amorul în culorile lui sublime, caste sau pătimase, dar totdeauna urmărind un ideal de Frumos și Bine.

Ce are aface împerecherea ca la animale, sovietică cu marea aureolă a Artei, care înalță, deosebește, creiază disciplini și ierarhii!

Nu mai puțin și cugetarea este anticomunistă: operă a Inteligenții Supreme, fuge de vulgar și de turmă, este individuală și în superba ei independență, a distrus toate tiraniile. De accia sovietele o persecută; dar n'are importanță. În momentul când Inteligența își va lua locul ei de frunte în viața poporului rus, atunci el se va desbata de o doctrină socială barbară și înjositoare, care coboară individul la sclav, și lumina inteligenții la beznă eternă și iremediabilă.

ION FOTI

EPIGRAME

Lui Păstorel Teodoreanu, care a bătut pe ziaristul I. Călugăru și care anunță un volum intitulat „Mici satisfacții“.

Cred că aceste „mici... reacții“
Nu-ți produc chiar.... „satisfacții“;
Tu doar după ce-ai... bătut
Te declari.... „satisfăcut“.

Lui Lucian Blaga, autorul vol. de versuri „Lauda somnului“.

Volumu-i foarte sugestiv
Și demn de titlul ce i-ai dat;
E-atât de comunicativ
C'adormi imediat....

AUREL CHIRESCU

plastica

EXPOZIȚIA COPILULUI

— Institutul pedagogic (Casa Macca) —

de MIHAIL GH. CONSTĂNTINESCU

Sunt anumite manifestări ale spiritului omnesc, cari aparțin mai mult unui domeniu aparte, decât celui sub eticheta căruia ar vroi să se schițeze. În genere acestea sunt manifestările acelor cari duc nu la o consacrare imediată, ci la evidențierea simțirilor, la exteriorizarea întregii pulsații spirituale a unei epoci din viața cuiva. Fieea omenească, după cum afirma filozoful Schelling, evoluiază în etape succesive, caracteristice prin anumite elemente indispensabile fiecăreia. Însă întreaga consistență morală, fundamentul nealterat al întregii vieți se alcătuește din acele elemente primare care residă la alcătuirea oricărei formațiuni spirituale, pe scurt la solidificarea temperată a viitorului „om”.

Descoperirea acestor elemente, caracterizarea într'un ansamblu, născută din cunoașterea mediului ambiant sub influența căruia a luat naștere, este de importanță capitală pentru educator. El trebuie să aibă câteva puncte de plecare cari să-i alcătuiască criteriul de cunoaștere a copilului, spre a-i diriguia ca atare, temperamentul său, neputând energii ei creând veșnice izvoare de forțe nouă.

Înțelegând aceste lucruri, direcțiunea institutului de pedagogie de sub conducerea domnilor prof. G. G. Antonescu, Iosif Gabrea și C. Petrescu, a întreprins o activitate sistematică în acest sens. Astfel la casa Macca vedem scânteieri, uneori superlative prin dozajul lor de inteligență, cari explică o vârstă și te fac să înțelegi o epocă trăită, reproducându-ți în mod inevitabil un profund sentiment nostalgic. Mîntea se aruncă înapoi, simțirea și se sdruncină prin anintiri frumoase. Viata fragedă a copilăriei se schițează în elementele primare ale intelectualității tale. Ești în stare să judeci anumite manifestări neînțelese poate atunci. Te cuprinde dorul nesfârșit de trecut, care nu-și găsește satisfacție decât printr'o uitare integrală a ce a fost. Și cât este de greu...

„Măsgăliturile” pe care poate le-ai făcut și tu odată, trădează întreaga înțelegere spontană — uneori precoce — a copilăriei. Dacă elementul precocității nu-l găsim peste tot, nu putem vorbi la fel despre imaginația puternică a celor mici.

Această imaginație trebuie surescitată prin toate metodele posibile și această sarcină incumbă pedagogului prealabile

cerințe de manifestare din partea subiectului, — în speță, — din partea copilului.

Expoziția copilului dela casa Macca, a vroit să evidențieze, prin zând sub lentila puternică a psihologicului aspecte puternice a unor deprinderi, a unor înclinații. Ele toate la un loc vor alcătui programul educativ spre o evoluție normală a elementelor primare, către creierea unui temperament stabil și prin anticipație modelat.

Pentru toate aceste motive, credem că începutul dela institutul de pedagogie trebuie privit sub cele mai bune auspicii.

Acolo intelectualul găsește satisfacția de ordine etică. Acolo cel înaintat în vârstă cât și tânărul care nu mai este copil poate analiza cu perspicacitatea ce o oferă depărtarea timpului când se localizează într'o epocă, evoluția elementelor ce cad obiectivului sensibil al copilului.

Acolo în sfârșit găsim cu toții simfonia rudimentară în elemente exterioare, bogată în puterea variată a primei faze din gama sensibilității omenești.

Privită din punctul de vedere strict artistic, expoziția copilului prezintă interes destul de binevoitor.

Câtă dreptate avea romancierul Zola când spunea că arta este natura văzută printr'un temperament! Temperamentul

copilului nu este rudimentar, pe cât este de imaginativ.

Soarele sau luna sunt prinse întotdeauna sub formă de cap de om. Omul — ca subiect principal — este schițat prin linii, cari indică mișcare și foarte multă flexibilitate: grosimea ceeace dă relief și formă cu adevărat, dacă nu este excinsă din analiză, în ori și ce caz este sporadic simțită.

Totuși câtă dibăcie promițătoare oferă anumite „lucrări”! Această calificație rezultă tocmai din studierea atitudinilor uneori foarte bine prinse sub condeiul ascuțit al viitorului — poate! — pictor.

Când este vorba de peisagiu, este schițat fără a pătrunde grosimea ci numai suprafața. Sunt priviri geometrice din față, cu excluderea elementelor cari ar schimba planurile și ca atare, care ar sdruncina — după concepția micilor desenatori — unitatea „operei”. În orișice caz, școala cubistă și-a găsit contrapondere în școala de suprafață concepută de copiii ce expun la institutul de pedagogie. Analogia este perfectă atât în simetria metodelor utilizate cât și în finalitatea tehnice.

Dar să ne oprim aici spre a nu supăra prea mult nici pe corifeii școlii cubiste și nu a lansa nici pe precursorii școlii de suprafață....

G. CATARGI: Pe cheiul Dâmboviței

aișu și-aișu...

UN FOARTE BUN STUDIU asupra lui Marinetti și futurismului — publică în „Vremea Literară” d. Pompiliu Constantinescu, unul dintre cei mai înzestrați reprezentanți ai tinerei critici românești — care reușește, de minune, de-atâtea ori, să se ridice, cum e cazul de față, de-asupra meschinelor interese de ccaclu. Se insistă asupra revoluției prin care a trecut poezia românească și se încheie cu o scurtă ochire asupra futurismului național (d. Ilarie Voronca e. în deosebi, de aproape supus obiectivului d-sale critice).

În același număr, d. Em. Bucuța, vorbește — informând cetitorii despre „Expoziția copilului”, organizată de d-sa, cu d-nii Culea, Tonitza, din inițiativa „Direcțiunii Educației poporului” în „Sala I-leana”.

Pagina finală aduce localizarea d-lui Al. O. Teodoreanu: „Chiriac n'are chibrituri” după Georges Celine.

Firește că — în astfel de condițiuni — „Vremea literară” poate fi citită cu folos.

P. I. P.

CU OCAZIA RESTAURĂRII CASEI POETULUI de la Ipotești, unde s'a născut, credem nimerit a publica cele de mai jos cetite de curând la o șezătoare literară la teatrul Național-Craiova:

Răsărit ca un astru luminos, pe cerul țării noastre, titan al gândirii — Prometheu al artei noastre, tu ce-ai smuls eternitatea și din nimic ai creat focul scânteictor și Dumnezeesc al poeziei sacre, întruchipând, sublim, în forme neperitoare — tu ce ne-ai înfrățit cu Dumnezeirea, așternând peste viața — peste umila noastră viață, strai de purpură și aur, peste fărâna cea grea așa cum grăiai tu atât de frumos în versul tău — tu care din cuvintele atât de sărace ale limbei noastre, ai durat diamante fără preț — și limba noastră, săraca noastră limbă românească — trecând-o prin focul dogoritor al geniului tău, ai turnat-o în tiparele perfecțiunii. — tu ce ne-ai ureat cel dintâi treptele desăvârșirii noastre etnice — zmulgând din viața, din viața ta, — atât de întunează — viziunea unui viitor al neamului nostru, atât de feerie întrezărit prin tine — tu care cu dalta versului tău, ai cizelat și făurit marmora pură a graiului nostru, într-o așternere de minuni și de comori, tu care ești expresia cea mai înaltă a spiritualității noastre — Eminescu — slavă ție — ai fost om și ai suferit. Ai crezut că viața noastră este ca visul unei umbre și umbra unui vis. Ai crezut cum spui în că poetul, tu deci, e ca o boabă de spumă, un creț de val, un nume, ce timid se cutcăză în veacul cel de fer al nostru. Ai crezut că universul — universul cel himeric este un vis al neființei, și totuși, viersul tău, opera ta te-au desmințit.

Ea este și rămâne nemuritoare și odată cu ea și numele tău, numele tău, care ră-

sună continuu și perpetuu, ca o liră și ca o harfă neîntreruptă în nefârșită vibrație și răsunetul ei duios, se repercează în sufletul nostru, al generațiilor ce te-au succedat — totdeauna nou și totdeauna fermecător.

Intr'una din poeziile tale postume, atât de frumoase și desăvârșite ca formă, spuneai:

Dintre sute de catarge,
Care lasă malurile,
Câte, care le vor sparge,
Vânturile, valurile!

Fă bine nu!

Catargul poeziei tale nu l-a înfrânt nici vânturile, nici valurile uitării. El a străbătut victorios marea nefârșită, a timpului într-o superbă țără de lumină — și ne revine astăzi nouă, celor care te sărbătorim, într'un nimb strălucitor de apoteoză. (Al. Lazeanu director, teatr. Național-Craiova).

REVISTA LITERARĂ A LICEULUI SF. SAVA aduce colaborările meritoase ale câtorva scriitori cunoscuți precum și ale elevilor cu chemare.

Tipărită cu îngrijire pe hârtie velină și cu caractere moderne, revista e realizată occidental, mai ales dacă ținem socoteală că e o publicație școlară.

D-nul I. S. Floru, serie cu competență și autoritate articolul de fond, în care arată că revistele școlare sunt bine venite și au rolul lor destul de însemnat și necontestat pentru prosperitatea elevului de azi și scriitorului de mâine.

Poezia, bine reprezentată prin pana d-lui Radu Gyr. *Sfârșit de vânătoare* e plină de imagini noi și luminoase.

Celelalte versuri sunt semnate de d-nii Ștefan Stănescu, M. Zaharia, A. Costake, Const. M. Niculescu etc., în majoritate elevi.

La proză remarcăm nuvela: *Toate trupurile putrezesc* scrisă de d-nul Georgel Nicolescu. E un început promițător prin care autorul dovedește mult spirit de observație și talent de povestitor. Deși cam abracadabrantă, totuși, nuvela trăiește prin vigurozitatea cu care e scrisă și prin luminozitatea stilului. Titlul... cam macabru și nepotrivit cu subiectul.

Totuși d-nul Niculescu are talent și va da lucruri bune.

DIN RESTUL NUMĂRULUI, menționăm articolele d-lor Grig. Melidoneanu, Dan Zaharia, Niky Burileanu, Neagu Rădulescu, Alex. Moldoveanu.

Critica aproape inexistentă, revista revistelor, relativ, mulțumitoare.

Prof. I. OL. ȘTEFANOVICI—SVENSK, doctor în litere al lui „University of London”, a tradus în englezetse o seamă din perlele lirice ale lui M. Eminescu. Volumul, — pe cale de apariție la Londra (ed. Kegan) — e admirabil introdus de d. Prof. N. Iorga. El va fi însoțit și de o prefață scrisă de G. Bernard Shaw, reprodușă în facsimile, în care mondialul autor consideră tălmăcirea drept „a work of li-

terary virtuosity” (o lucrare de virtuozitate literară).

D. St. — SVENSK e bine cunoscut publicului nostru ca traducător al lui Wells, Wilde și — în timpul din urmă — al *Essayurilor* lui Ralph Waldo Emerson. În cartea „*Limba Engleză în Lumina Linguistici Moderne*” — apărută anul trecut — d sa publică o seamă de luminoase essayuri tinzând să facă din studiul limbei lui Shakespeare o înțelepciune eficientă, spre înălțurarea „păsăreței”, pe care cei mai mulți dintre noi o învață în iluzia că studiază limba engleză.

Trecutul „anglo-saxon” al d-lui Prof. St. — SVENSK ne îndreptățește și el să credem că traducerea sa din Eminescu va fi „a work of literary virtuosity”, cum zice în prefață marele B. Shaw.

REVISTA „SCRISUL NOSTRU” (apare lunar, la Bârlad) sub conducerea d-lui Tutoveanu, continuă în actualul număr (5—4) interesantul articol despre regretatul Al. Antemireanu, scris cu atâta vervă și bună cunoaștere de către d-nul Tutoveanu, sufletul acestei reviste.

SCRISUL NOSTRU, publică tot în numărul de față și nuvela: *Tipșa*, a talentatului scriitor D. Fărcășanu, decedat în împrejurări atât de tragice, în floarea talentului și a tinereții.

Versurile sunt semnate de d-nii G. Nelelea, Ștefan Cosma, A. Ursu, Sylvia Pan și Z. Letin, care publică o catrenă.

Cronicele mulțumitor scrise de către d-nii V. Damaschin și G. Ursu.

Revista revistelor înlocuită prin poșta redacției.

VOINTA, noua gazetă care apare la Buzău, sub direcția d-lui Tr. Negoșanu, avocat, și a câtorva tineri scriitori din care menționăm pe d-nul Ioan Georgescu, autorul recentului volum de versuri: „*Mentanii și ore*” (care a avut un apreciazabil succes de librărie), aduce din ce în ce colaborări mai valoroase și cu vădite preocupări literare.

E destul să amintim despre d-nii Adrian Maniu, Artur Enășescu (cel din urmă publică poezia: *Cântec*), G. Vilan, prof. T. R. Nicu, Petru G. Savu, etc..

Nuvela „*Restaurantul la „Coana Bibița*”, care se publică în serie, scrisă de d-nul G. Vilan, dovedește vigurozitate și spirit de observație. Eroii din acea nuvelă sunt, bine interiorizați și ciudați... se pare că i-am fi întâlnit chiar printre pașnicii cetățeni și electorii ai orașului.

D. Vilan are talent. Să scrie înainte.

RESTUL GAZETEI armonios încheiat și bine scris, mai ales dacă ținem seamă că e o publicație de provincie.

SCRIO.

Literara

O seamă de cuvinte

D-na d'Albert, soția mareșalului, era o femeie care avea toate calitățile. Singurul ei defect, era că nu disprețuia o cupă, două, trei, șapte... de șampanie.

Într-o zi privindu-se în oglindă, exclamă mirată:

— Din ce pricină 'oi fi având eu nasul roșu?!

— Din pricina șampaniei dela bufet! răspunse cea mai bună prietenă a ei.

Lordul Curzon, pe când era vice-rege al Indiilor, discuta într-o zi cu un înalt funcționar, un veteran, care, pentru a întâri punctul său de vedere voi să invoace „cei treizeci de ani ai săi de experiență”.

Atunci, lordul Curzon răspunse cu tonul lui semz:

— Eu nu sunt aci ca să mă închin în fața unei experiențe de treizeci de ani, ci pentru ca să-i îndrept erorile!

Socrate, în urma rugăminții unui flecar, ca să-l învețe retorica, îi ceru un preț de două ori mai mare ca celorlalți.

Palavrăgiul întrebând de ce trebuie să plătească îndoit, Socrate îi răspunse:

— Fiindcă pe tine trebuie să te învăț și să vorbești și să tac!

În serile calde de vară, Dante avea obiceiul să stea lângă Piața Sfânta Maria del Fiore, într'un loc care — mai pe urmă — s'a numit Stânca lui Dante.

Într-o zi se apropie de el un necunoscut și, știindu-l om învățat în toate, îl rugă să-i ajute să răspundă la întrebarea pe care, și lui, i-o pusese cineva, care-i hrana cea mai bună?

— Oul! zise Dante.

După un an, necunoscutul sosi din nou în acelaș loc și fără nici o introducere îl întrebă deodată:

— Cu ce? la care Dante răspunse:

— Cu sare!

Într-o zi, Alghieri întrebă pe un țăran: cât este ceasul?

— Este ora când oile se duc să bea, răspunse acesta moșicește.

— Și tu de ce rămâi aci? replică poetul?

Auber se afla odată în societate unui diletant tânăr și foarte bogat.

La întrebarea cu ce se ocupă, tânărul răspunse cu îngâmfare:

— Compun o operă în două mari acte pentru Opera comică! Dar dă-mi-mă ce faci?

— Eu, răspunse Auber cu o prefăcută sfiată, tocmai am terminat cinci acte mici pentru Opera Mare!

bazar

LITERATURA MANIFESTULUI LUI MARX, O CRIMĂ

Lectura faimosului manifest al lui Karl Marx este considerată în statul american Georgia un delict atât de grav încât se pedepsește cu moartea.

Sub această culpă se află actualmente doi albi, două albe și doi negri din orașul Atlanta.

În cursul procesului apărarea a ridicat incidentul că desi lectura manifestului e în delict, aceasta e prevăzută în programul de cursuri al universității. Procesul s'a amânat.

PAȚANIA LUI DOMINIQUE DUPIEUX

Cetățeanul Dominique Dupieux din Bourges nu putea să doarmă din pricina broaștelor din rânul ale cărui ape se scurgeau pe sub ferestrele casei lui.

A desprins pușca din cui și a început să tragă în rân. A tras câteva ore în șir asupra broaștelor infame care nu-l lăsa să doarmă.

Acum va dormi noaptea poate foarte liniștit însă la închisoare. Într'adevăr Dupieux a fost arestat de oarece a căleat legea vânatului, a turburat liniștea concepțienilor săi, a purtat armă fără autorizație și a pescuit într-o epocă când pescuitul e interzis, fie chiar pescuitul broaștelor.

MONTABAUR

Orașul Montabaur, din Westerwald, o localitate în apropiere de Limburg-pe-Lahn, va sărbători în cursul lunii Iunie, 1000 de ani dela întemeiere.

Numele său de azi datează din 1221, când arhiepiscopul Dietrich II din Trier, înapoiindu-se dintr-o călătorie în Palestina, l'a botezat Mous Tabon (Muntele Tabon), care s'a transformat apoi cu timpul în Montabaur.

În acest oraș medieval se află un străvechi castel al unui priet elector.

ARESTAREA UNULUI STRUȚ

Un grav „policeman” englez se plimba liniștit în sectorul lui din Londra când s'a pomenit față în față cu un struț. În loc să-și vâre capul în... asfalt (așa cum spune tradiția), pasărea a luat-o la fugă pe străzi.

Polițistul s'a luat după ea.

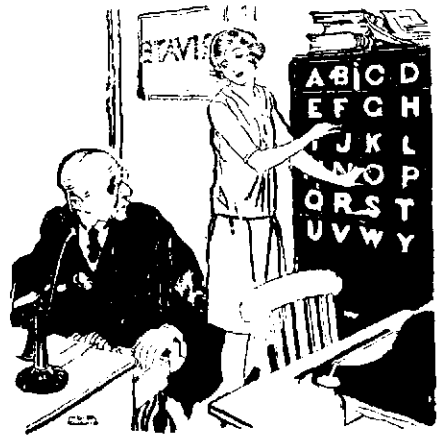
Picioarele lungi ale struțului îl duceau însă mai repede decât putea fugi acesta și atunci „policeman”-ul a făcut apel la trecători.

Cu ajutorul acestora struțul a putut fi arestat și închis într'un șoproan.

Struțul scăpase din grădina zoologică de la Taufield.

caricatura zilei

BIUROCRAȚELE?

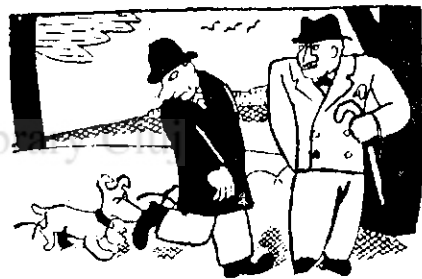

Dactilografa. — Nu reușese să găsească corespondența casei Popescu și Comp.

Șeful. — Dar pentru Dumnezeu, cântă la „P”!

Dactilografa. — „P”? Ia „P” îmi țiu cu pudra...

LA PLIMBARE CU ȘEFUL

— E al dumneavoastră, domnule șef, acest cățeluș drăguț?

— Nu...

— Atunci de ce dracu s'o fi ținând jabra asta după noi de o jumătate de oră?...

TEL AFINS

— Dar biae domnule, ești nebun să cânti din trombon la ora trei de dimineață?

— Trei? Mulțumesc. O făceam tocmai pentru a afla ora!

(L'ami du peuple—Paris)

Pagini uitate

CEVA DIN MĂRTURILE DESPRE AVRAM IANCU

„Din primele zile ale fierberii din Ardeal s'a ivit pe planul întâi alături de dânsii (Șaguna și Simion Bărnăuțiu) silueta tânărului avocat dia Câmpeni, care da un relief cu totul deosebit comitetului național de atunci. Avram Iancu descindea cu o structură sufletească particulară. Urmașul lui Horia aducea cu sine mândria aspră a Moșilor, acea pornire furtunoasă de plată și răsplată, care înroșise odată crestele munților și focul revoluției. În vinele lui svăcnea sângele fierbinte cu descărcări violente de pasiune elementară. Credințele vremii și evenimentele din jur ajutau cu o putere înzecită acest temperament de erou. Fieea lui Iancu, caracterul distinct și unic al țăranelui din Vidra, a smuls dela început mișcarea dela patruzeci și opt din ogașa bătătorită a suplicațiilor seculare către „prea înălțatul cezaro-crăese scaun” și i-a dat un caracter revoluționar. Ființa lui îmbibată de fanatism a dominat masele din primele clipe. Acest tânăr de douăzeci și cinci de ani, cu graiul răspicat și scurt, cu selipiri de oje în adâncul ochilor albaștri, și-a dat seama că numai armele pot hotărî într'un proces de veacuri, care a batjocorit până la sânge plebea năpăstuită. La adunarea de pe Câmpul Libertății în 3/15 Maiu la Blaj, Iancu a venit în fruntea Moșilor organizați militărește, gata să înfrângă orice val inoportun de cumînțenie iobăgească. Peste capul episcopului Lemeni și-al canonicilor lui supuși stăpânirii ungurețși, sarcasmul lui a plesnit ca un bici de foc. Dincolo de îngrijorarea căpeteniilor circumspecte, tribunul dela Câmpeni radia tinerețe, nervi și optimism. Prin el a primit mișcarea noastră nota vitejiei și romantismul de epopee. În sfatul conducătorilor Iancu și-a impus pe cetea lui definitivă. Înalta prevedere politică a lui Șaguna și cumpătul diplomatic al înțeleptului a-hiereu, unite cu viziunea istorică a lui Simion Bărnăuțiu se completeau admirabil cu acest om de acțiune, care în comitetul dela Sibiu, într'o memorabilă ședință prelungită de calcule și temeri a tăiat scurt discuțiile savante: „*Damnilor, vorbiți înainte, eu plec în munți și fac revoluție!*”

Cea urmat, se știe, e prima noastră afirmare a ideii de libertate politică, cea dintâi campanie ostășească în războiul de neatârnamare. Advocatul Avram Iancu a pledat cu sabia în mână cauza românismului. Prefectul de lănceri întors între Moșii lui s'a dovedit un strălucit șef militar. Ca împiunși de-o chemare magică, i-au roit împrejuri ciobăria și ciobanii din văile Crișului și ale Arieșului.

„Toată vremea Iancu a fost comandantul necontestat, adorat de mulțime. Oastea lui n'a cunoscut o clipă de înfrângere. Armatele imperiale au fost bătute de rebeli unguri, prințul Windischgrätz a fost alungat de Kossuth peste granița Ungariei, Baronul Puchner cu austriacii lui bine înarmați a fugit din fața lui Bem la Râmnicul Vălcii, când în munții Abrudului flamura noastră, falșăia triumfătoare. În acest timp de aproape doi ani,

când Avram Iancu a desfășurat o acțiune proprie fără nici un ajutor din partea autorităților militare imperiale copleșite de-o frică meschină, croul dela Fântânele paralel cu mișcarea armată avea și o intensă activitate politică. Cuibul lui de stânci devenise focarul redesteptării naționale românești de pretutindeni. Fie că îndruma linia de conduită a tovarășilor săi din comitetul național sau primea emisarii guvernului dela Dobrița, fie că urmărea planurile curșii dela Olmuetz, Iancu concentra atunci destinele neamului în mâinile lui. Sub ocrotirea munților neînvinși, la lumina unui foc, țăranel din Vidra și generosul boier muntean Bălcescu, urzeau pentru întâia oară pe urmele mortului dela Turda visul unirii tuturor”.

(Octavian Goga în rev. „Țara noastră”, 31 August, 1924).

„Când se va vorbi despre luptele sângeroase ale anilor 1848—49 în Ungaria și Ardeal și când se va atinge revolta națiunii române împotriva violenței guvernului național maghiar înaintea tuturor, nu va fi trecut cu vederea numele unui bărbat, a cărui influență biruitoare asupra naționaliilor săi, al cărui nedesmițit talent strategic și organizator a făcut dintr'ansul un erou al națiunii sale și groaza dușmanilor ei și care printr'o exagerare frecventă în timpuri de asemenea agitate, s'a ridicat în mijlocul poporului său ca o înălțime aproape mistică: numele lui Avram Iancu.

„El luă parte la cunoscuta adunare românească dela Blaj, unde ajutat de popularitatea sa cea mare printre tinerime și poporul român din munți (așa zisii Moși), jucă un rol însemnat.

În vreme ce evenimentele se precipitau, deși nu se ivise încă nici-un motiv pentru o răscoală a populației, Iancu se retrase în țara sa muntoasă, străduindu-se și îngrijindu-se să mențină și să alimenteze flacăra spiritului de răzvrătire, printre conaționaliilor săi, cu un cuvânt: să-l prepare.

Într'aceasta sosiră evenimentele din toamna anului 1848, recrutarea, prinderea și executarea preoților români, a doua adunare națională dela Blaj: răzvrătirea și îndârjirea creșt.

În sfârșit Puchner dădu semnalul de revoltă împotriva comitetului maghiar de apărare, constrâns de cunoscutul ultimatum al lui Kossuth. Trupele imperiale fură concentrate în garnizoane sigure, garda națională săsească pusă în mișcare, „Landstrumul” organizat, o dispoziție, care se impuse în mod fatal îndată ce Secuții, atâțați de hotărârile dela Agyafalva, năvăliră pe pământul săsesc și se năpustiră asupra Sașilor și Românilor.

Căci Românii înarmați, organizați sub conducerea prefectilor, tribunilor, în legiuni, încoșebi cei din părțile Abrudului, care erau nemulțumiți de pe timpul agitației Cătarinei Vargă, aducându-și aminte de zina sângeroasă dela Mihalt (2 Iunie 1848), începură a comite represalii și

unde Ungurii, care locuiau în apropiere de Alba-Iulia se împotrivară dezarmării, cu o temere adesea prematură, fură măcelăriți într'un mod cumplit de către forța superioară.

Iancu, cel mai puternic dintre compatrioții săi tineri din districtul muntean, fu printre cei dintâi conducători; totuși trebuie observat, că el ținu pe cei de sub comanda sa într'o disciplină suportabilă la început și înlătură multe nenorociri prin influența sa”.

(Eugen von Friedenfels, Joseph Bedeus von Scharberg: Beiträge zur Zeitgeschichte Siebenbürgens im 19 Jahrhundert. Vien 1877, vol. II, pp. 404—405, în trad. Nicolae Buța, Avram Iancu și epoca sa. Cluj, 1924, pp. 107—108).

„E incontestabil că Iancu a fost cea mai interesantă, ba mai mult, cea mai cinstită figură a mișcării românești din anii 1848—1849. Numai lui Iancu îi poate mulțumi românismul, că în această mișcare a pătruns și ceva din lupta pentru libertate, condusă de idei și de principii. Dacă nu era Iancu, revoluția română, chiar și după istoriografi și publiciștii daco-români, nu ar fi fost altăceva decât o vărsare de sânge brutală, săvârșită de popor, fie din dorința de a jefui, fie ca instrumente în slujba reacțiunii austriace. Dacă istoriografi și publiciștii daco-români au isbutit întrucâtva să prezinte această răscoală în fața publicului românesc, precum și în fața străinătății necunosătoare a situației dela noi, ca o luptă pentru libertate, numai individualității lui Iancu și activității lui se datorește.

Iancu era un tânăr visător și entuziast: era cea mai caracteristică și cea mai autentică figură a tineretului din anii 40. Naționalitate, libertate națională, drepturile omului, egalitate și independență, erau ideile, care umpleau sufletele celor mai distinși tineri ai generației sale. Aceștia admirau legendele revoluției franceze, și cea mai fierbinte dorință a lor era să semene atât la trup, cât și în soartă cu cei mai de seamă oameni ai revoluției. Spiritul critic, îndoiala, nu atinsese încă sufletul lor tânăr; credința lor fermă și neclintită era revoluția, ca singurul mijloc pentru schimbarea vieții sociale și politice. Și Iancu a fost un revoluționar idealist ca și Petofi, Vasvári și toți ceilalți tineri unguri. În această atmosferă intelectuală a crescut ca și contemporanii săi din noua generație maghiară. Armonia mediului înconjurător n'a turburat-o decât deosebirea de sânge. Iancu n'a fost român decât după origina sa și după neamul său; dar nu și după totalitatea ideilor sale și după felul său de a gândi, care nu se deosebiau nici cât un fir de păr de acelea ale tinerilor unguri din Budapesta și Cluj.

„Nimie nu caracterizează mai bine înțelegerea noastră, a ungarilor, decât faptul că nici un scriitor maghiar, care s'a ocupat cu evenimentele din 1848—1849 și

Interview-uri

...CU D-L IONEL TEODOREANU

(continuare)

— Ai văzut cum trăește criticul Ibrăileanu: numai noaptea, ca bulnele și ca stelele, încoujurat de lumul tutunului și împrejmuț de cărți ca și Silvestre Bonnard care-i spunea atât de dulce notarului său: Anilcar, roi somnolent de la citire des livres.

Profesorul Ibrăileanu nu este cum se crede un desarticulat în viața socială. De la viața socială el a abdicat voluntar, părăndu-și-se mai grețosă și mai scumpă meditarea vieții între patru pereți. Cred că și-ar fi putut valorifica personalitatea, fie în politică, fie în orice alt domeniu și cu destul de multă strălucire. Dar încă din tinerețe s'a mărginit la profesorat; n'a dorit nimic altceva. A refuzat statornic și demnitățile politice și toate celelalte demnități. De curând i s'a oferit un scaun la Academia Română; l-a refuzat, preferând scaunul din fața biroului său.

Și-a închinat energia și cea mai mare parte a anilor „Vieții românești”, revista care a fost orăcăită de broaște și lătrată de câini, dar oerotită în schimb de stelele unui ideal. Iar acum în urmă, bolnav, neajutat de nimeni, a întreprins o faptă culturală ce socot că e tot atât de importantă pentru Romani, ca desrobirea Sfântului Mormânt pentru creștinătate: a încercat să redea posterității textul integral al poeziilor lui Eminescu.

Noi urmașii marelui poet, cu o inconștientă savuroasă nu pierdem nici odată prilejul să anatomizăm pe contemporanii lui cari l-au lăsat să moară de foame, cari i-au ucis trupul. Dar nu ne-am întrebat nici odată: noi ce-am făcut pentru nefericitul Eminescu? Nu i-am ucis noi sufletul, lăsând ani de-arândul ca versurile lui să fie măsluite sau alterate, fie de editori nepriețuți, fie de alți critici căzuți în erori grave de interpretare.

Românul care a reparat această rașine și care ne-a reabilitat în fața viitorimii, este acest om singur, care curățind textul

care a trebuit să amintească despre faptele lui Iancu și de individualitatea lui, n'a tăgăduit toate acestea. Astfel, Lukács Béla, care aici și-a petrecut tinerețea sa scria despre Iancu în revista *Hazánk és a Külföld*, din 1866: „În fața noastră stă un om cu un sfârșit tragic. Această figură încovoiată sub loviturile soartei, purtând urmele groaznicelor furtuni, era voinic pe vremuri, când în admirabilul său costum național da porunci la sute de mii. Acest suflet mergând acum spre prăbușire, certat cu el însuși a fost însuflețit aveea de cele mai frumoase idei”. Iar Réthy Jajos în *Varsárnapi Ujság*, între alte amintiri despre Iancu spune: „Fericeite au fost familiile maghiare, care au căzut în mâinele lui Iancu, căci el a apărut viața bărbaților și onoarea femeilor”

(Iancsó Benedek, trad. în rev. *Tara noastră*, 1924).

de sgară și rugină, a făcut cea mai măreață faptă culturală a epocii.

— *Directorul revistei „Viața contemporană” din Medeleni, nu e altul decât domnul Ibrăileanu...*

— El este, desigur. În volumul II al *Medelenilor*.

— *Ce spunea când l-a citit?*

— Facea haz. Un punct delicat a fost acela unde vorbește de fobia lui pentru microbi. Spuneau acolo că microbii sunt un pretext, când în realitate, dânsul vrea ca prin mijlocul acesta să-i fie mai la distanță pe oameni.

— *Ați cunoscut, de sigur, pe Stejar Ionescu...*

— Da, bietul Stejar! Am fost colegi la Liceul Internat, încă de printr'a V-a sau a VI-a și de atunci până în anii de după războiu am asistat la evoluția cu adevărat extraordinară a acestui băiat. Acum vreo 10 ani, în timp ce apărea aci revista „Miscarea literară”, a adus o serie de navele care aveau multă și fină psihologie, dar erau lipsite de viață; nu cultiva dinamismul ci foarte mult cerebralul.

Dar într-o zi, spre marea mea surprindere, Stejar Ionescu mi-a adus „Domnul dela Murano” o navelă valoroasă care a avut mai mult succes de stimă decât de tiraj. Începuse și el ca mai toți scriitorii contemporani, adică arătându-și mirarea față de epoca posteroară războiului. Mai avea o lucrare intitulată „Saul”. A murit în cunoscutul accident de automobil și romanul acela dia care cunosc numai o parte, nu știu ce se va fi făcut cu el.

Și pe el și pe mine poetul Bărgăuanu ne-a convins să ne facem avocați. Stejar, însă, se simțea rebutat de această profesiune dură și a intrat în ziaristică. Scria la *Opinia*, micându-se mereu că eu pot face avocatură. Trăia foarte retras, izolat aproape complet de viața socială a orașului, citind neconștient, îngrijindu-și sufletul și mintea cu pasiunea aceea statornică a unui horticultor pentru o floare.

De origină era moldovean. O parte din studiile liceale și le făcuse, nu știu prin ce împrejurare, la Plocești. Era căsătorit. Soția lui n'a mai putut supraviețui crudei pierderi pe care a încercat-o prin moartea bietului Stejar.

— *Să mai vorbim despre gloriosul triplic al Medelenilor. Ce-ați avea de obiectul criticii ce vi s'a făcut?*

— Îmi vine în minte reflecția lui Rilke despre Rodin: „...car la gloire n'est finallement que la somme des malentendus qui se forment autour d'un nouveau”. Răsunetul iscat în jurul *Medelenilor* și pe care

dumneata c'o politeță rabelaisiană îl numești glorie, are particularități umoristice. De pildă, după apariția întâiului volum, critica românească a luat act că un tânăr scriitor încă necotat cu valurii forte la bursa criticii, a avut un succes de tiraj ce depășea în viteză toate succesele precedente.

Critica explica această izbândă prin prezența elementului textualității. Or, — risum teneatis — acest element afrodisiac nici nu există în primul volum. Abia în cel de-al doilea intervine într-o măsură destul de generoasă, corespunzând firește conformației sufletești și fiziologice a oricărui om tânăr.

Cu volumul al treilea, creindu-se în mod arbitrar echivocul Dănuț — Ionel Teodoreanu, critica binevoitoare a găsit că succesul cărților mele se datorește... seducțiilor fizice. Am avut într-adevăr reputația acceptată și propagată de tineretul feminin că sunt un fel de Rudolf Valentino al Balcanilor, că sunt un torcădor, că sunt în fine un eventual suplinitor al celui care strălucise atâta, pe scândurile scenei — înțelegi că e vorba de Leonard.

Acestei reputații îi datorez o adevărată prigoană din partea femeilor și a fetelor ce formează majoritatea cititorilor de literatură din țara noastră. Primește zilnic scrisori — care trec de-adreptul la coș — și nenumerate cereri de fotografii și autografe. Îmi dau seama cât e de greu să refuzi și totuși trebuie s-o fac. Îmi pare foarte rău. Altfel ar trebui să consacru o bună parte din timpul de care dispun, ca să răspund la scrisori, să-mi comand și să iscălească fotografiile, să expediez cărți, să copiez pasagiile din ele, etc.

Când dau astă iarnă autografe la „Cartea Românească”, auzeam pe câte o cumpărătoare șoptind altceva: „dragă (sau mă chère) dar nu-i așa de frumos cum... ar trebui să fie!”

— *Ce fel de autografe ați dat? Erau toate originale?*

— Aproape toate. Că se mai făcea câteodată o rotație a aceluiași fraze, înțelegi și dumneata că era fatal. Mi-am dat silința să spunu fiecărui cumpărător sau cumpărătoare în parte un cuvânt măgulitor original.

— *Spuneți-mi, vă rog, și mie una.*

— Iată aceasta, pe volumul plătit de un ofițer superior: „Domnului colonel X, cu dorința ca ediția a II-a a cărții acestuia să-l găsească general”. Era încântat. Mi-a mulțumit foarte călduros. Și așa mai departe. Ba unele fete mă rugau să le fac dedicația... în versuri, altele să le fac epigrame, în sfârșit fel de fel de întrebări indiscrete: ce vârstă am, când și unde am făcut războiul, dacă sunt sau am de gând să mă căsătoresc.

Toată gloria aceasta literară în profesia mea de avocat mă deserveste.

Un împriecinat, oricât de subțire om ar fi, ezită parcă să-și încredințeze destinele procesului unui avocat care face și literatură.

Cred că succesul, dacă ești permeabil la el și la sugestiile lui, e cea mai mare primăjdie pe care viața o pune înaintea carierii unui scriitor. Chiar de-l are, adevăratul scriitor trebuie să-l uite și să lucreze mai departe, ca și cum acest succes, nici n'ar exista. De întrebă, omeneste de mă bucură succesul cărților mele, răspund că da.

— Acum chestia Dănuș — Ionel Teodoreanu. Mărturisese că și eu tot așa am crezut.

— Viați înșelat, toată lumea, deși erau destule motive s'o credeți. La început, diagnosticul de scriere autobiografică, a venit din afară, adică din opinia publică, apoi unui critici ai întărit și ei această credință că Dan, băiat de oameni bogăți, n'ar fi decăt eu. Țin să declar însă că moșiile mele au fost moșii de hârtie tipărită, și nici un bunic, străbunic sau părinte de-al meu n'au avut vreo proprietate la țară. Nici măcar proprietari urbani nu suntem.

Da, după apariția volumului al III-lea diagnosticul a părut ratificat de faptul că însuși Dan Deleanu (adică ca Ionel Teodoreanu!) a scris romanul Medelenilor. Ecuația era rezolvită auto-biografic și în conformitate cu această ratificare foarte mulți s'au crezut îndreptățiți să creadă că romanul va apare într'o nesfârșită serie de volume, căci viața mea — considerând că eu eram Dan Deleanu — nu se sfârșea, cum vezi. Ar fi trebuit ca la fiecare sfârșit de an să scot câte un volum în care să fi expus întâmplările survenite în viața membrilor familiei Teodoreanu. Mirarea mea a fost următoarea: de ce l-am făcut pe Dănuș autorul Medelenilor. Care dintr'o dorință abjectă de exhibiție a propriului eu, am vrut să arăt sub pseudonimul lui Dan Deleanu că am avut afacc cu atâtea femei, de toate categoriile, inclusiv cu servitoarele? Să-mi împănec fabulația romanului cu date de felul celor de mai sus, trecându-le în seama mea?

Asta m'a determinat? Dacă acesta ar fi adevărul, impudoarea mea ar merita cele mai drastice sancțiuni. Apropo: dacă aș fi făcut un istoric al familiei mele, un erou de seamă aș fi făcut din frate-meu Păstorel care e figură de roman, extraordinară. Nu. Lucrurile stau de totuț altfel. Sensul trilogiei mele ar fi că am descris formația a două individualități: Olguța și Dănuș, individualități pe care le-am o-pus una altea încă dela începutul întâiului volum. Olguța, în intenția mea, făcea parte din acea categorie de moldovence, caracterizate prin impetuoșitate și intransigentă. În fața vieții, cum de pildă în ordinea politică a fost un Petre Carp Dan încarnează acei tip de moldovean ce se caracterizează printr'un deficit de energie socială și printr'un surplus de energie visătoare. În volumul I, debutez, dacă și-a-ducă aminte, cu scena în care Olguța îl părăușește pe frate-său Dănuș și îi taie, în lipsă, sfoara smelului legat de un stejar. Dănuș, față de această adevărată catastrofă pentru orice copil, nu reacționează cu fapta făcând la rândul-i un rău echiva-

lanet Olguței ei, lezat de realitate, se refugiază în imaginația lui și se răzbuună desfășurând un întreg album imagistic.

Chemată de părinți la judecata tribunalului familiar, Olguța nu face *mea culpa*. Refrenul răspunsului ei este: Eu am dreptate. Dănuș iese biruit, Olguța învingătoare. În ultimul volum, Olguța Deleanu află că are cancer. Ea e în acelaș timp îndrăgostită de cineva. Natural, ca tânără și cu îndrăgostită, ar fi trebuit să accepte o tranzacție oarecare spre a trăi. Dar nu acceptă nici o tranzacție, nici o ciopârțire a trupului ei, nici o împușinare a frumuseții ei. Ci se sinucide cu aceeași impertinență cu care în copilărie lătasă sfoara zmeului lui Dănuș. Iși impusese ultimul punct de vedere.

Alt exemplu: Dan află că moșia părintească e scoasă în vânzare Herr Direktor oferă bani, cu condiția ca el s-o cumpere. Dan n'are însă acest curaj și lasă să se vândă conacul și pământul scump al copilăriei și tinereții lui. Asistă pasiv la intrarea în posesie a noului proprietar. E un visător, un lipsit de voință, un tip specific de moldovean care preferă ca bunurile materiale ce le are să nu le păstreze ei, pierzându-le, să... le cânte apoi.

Eu nu susțin totuși că Medelenii nu sunt tributari vieții reale. Nu sunt însă un roman autobiografic. Nu există între mine, familia mea și ei o analogie. Sunt o sinteză a copilăriei și adolescenței fiilor unei anumite clase sociale. Când a apărut Ana Karenin, toate femeile din aristocrația rusă s'au recunoscut în roman. A fost un succes imens.

Nu e cazul cu *Pădurea spânzuraților*. Apostol Bologa e un caz prea individual. Asta n'a împietat însă asupra succesului acestui roman de mare valoare. Medelenii sunt o radiografie a vieții, nu un plagiat al ei.

— Desul Domnule Teodoreanu. Vă mulțumesc. O întrebare acum, pe care mi-ați sugerat-o chiar D-noastră: ați făcut *armală*?

— Da, însă în condițiuni foarte proaste. Eram aci la școala militară și pe mine și pe un alt coleg al meu cari numai cu gândul la instrucție și la teme nu eram, ne persecuta grozav un căpitan. Întâmplarea a făcut ca acelaș ofițer mai târziu, când ieșisem avocat, să vină la mine să-i susțin un proces în care era implicat ca... fraudator. L-am achitat.

— Dar bluza asta rusească vă place așa de mult — căci văd c'o purtați mereu.

— Cazaca — așa-i spune. Am vreo 10-12 bucăți, din tot felul de pânzeturi și de toate culorile. În casă port exclusiv cazacă. Pe lângă că sunt drăguțe, sunt și comode. Imi plac enorm.

— Rusește vorbiți sau cel puțin citiți?

— Cu toate astea, nu. Bunica mea a fost rusoaică. Autorii ruși i-am citit în franțuzește.

— Ce noi opere mai aveți în sertar?

— Vrei să spui ce opere mai am în cap. În sertare, am altceva. O să vezi. La țară

voin serie romanul care o s'apară în toamnă. Va fi probabil în două sau mai multe volume și va fi plasat în lumea sporturilor. În străinătate au apărut de mult opere în genul ăsta.

— Dar ce va fi cu domnul Păstorel Teodoreanu văd că nu mai vine și trebuie să fac și cu dânsul un interviu.

— Frate-meu e un băiat admirabil, afară de câteva calități inofensive de altfel care-i diminuează meritele. Cum ai aranjat cu el?

— Mi-a spus că ar prefera să-i las întrebările și dânsul să scrie răspunsurile.

— Nu trebuia să accepti. Se decide greu să scrie. Dar și când l-o serie, să vezi ce strășnic interviu are să iasă. O să mai stărui eu pe lângă el.

— Mulțumesc. Și unde credeți c'o să scrieți viitorul roman?

— Cred că la Constanța. De-abia aștept să plec. Vara e pentru mine o evadare, un voiaj în lumea visului. Am impresia că acest anotimp e făcut, vorba poetului italian:

*Per cantare, per cantare
Solamente...*

Ce face „Viața literară”? Apare văd mai rar și dă impresia unei anemii...

— Vremurile grele de azi, domnule Teodoreanu

— Dumneata văd că nu mai colaborezi la ea. Viați cęrtat cum se întâmplă de obicei?

— De loc. Suntem încă în termeni buni. Am fost prea ocupat.

Se făcuse târziu noaptea. Prelungisem vizita peste limita admisă. Nu mă puteam despărți însă de șarmul perbului domnului Teodoreanu, uns cu un mișeros accent moldovecesc și nici de cei doi mici Fești-Frumoși, Gogo și Afane, feciorii d-sale, viitori mari pictori.

Am ieșit, lușul plouat de mireasma florilor de salcâm, avea un aer, un sunet sătesc

N. CREVEDIA

